

PASTOORS EN KAPELAANS IN NIEUWERKERKEN (vervolg)

Bij pastoor **Lievesoens** bleef de kerktoren in 1827-28 onvoltooid bij gebrek aan geld. Het deel van de toren tot aan de versmalling boven het torenuurwerk werd onder pastoor **Hockenziels** in 1857-58 verhoogd tot wat hij nu is. Priester Jacobus **Voets** kwam de oudere pastoor Hockenziels enkele jaren helpen om hem in 1870 als nieuwe pastoor op te volgen, het jaar dat er een nieuwe pastorij gebouwd werd.

In 1870-1880 was er een eerste schoolstrijd in ons land. De liberale wetgever verminderde de invloed van de geestelijkheid in het officieel onderwijs, hetgeen voor de Belgische Kerk aanleiding was om een eigen vrij katholiek onderwijsnet op te richten. In 1851 bouwde het gemeentebestuur van Nieuwerkerken een gemeenteschool met Gerard Joris als onderwijzer, om hem in 1884 en na 33 jaar inzet onder druk van Kerk en kasteel te ontslaan en gelijktijdig de gemeenteschool op te heffen. In 1881 en 1882 kreeg Bartholomewis Meeuwissen van het schoolcomité als niet benoemde leerkracht een vergoeding van 1250 frank per jaar. Er functioneerden alzo een tijdje twee scholen; waarschijnlijk werd de jongensschool met schoolhuis toen gebouwd. In 1884 kwamen de eerste drie zusters naar Nieuwerkerken waar zij – zuster Innocentia, zuster Mechtildis en zuster Wivina – een afzonderlijke meisjesschool begonnen.

Aan de kerk werden in de periode 1888-89 evenals aan de sacristie verbeteringen en afwateringswerken uitgevoerd totdat pastoor Indekeu kwam. Deze zorgde in een periode van vier jaar met giften van de lokale kasteelheren e.a. voor mooie glasramen in de zijgevels van de kerk.

Kloenk

Pieke en Johannes Swijsen (Pieke en Jeank Kloenk) met elk 8 kinderen woonden in de Steeg, nu Pastorijstraat. Jeankske, zoon van Pieke, vertelde me op een Swijsenfeest het volgende: op Allerheiligenavond werden de klokken één uur lang geluid in drie pauzes door Pa Staaf Kras (Gustaaf Vandenborne) en de koster (Hubert Vandormael). Pastoor Indekeu had een koe die op Allerheiligenavond moest kalven. Pa mocht niet luiden omdat hij bij de koe moest blijven totdat het kalf er was.

Pastoor Museleers betrapte enkele kinderen Swijsen die zijn kastanjes aan het rapen waren. Hij sloot ze op, om ze na de hoogmis weg te jagen zodat alle kerkgangers het zagen. Zijn neef Jean Swijsen (Jeen van Julien) bevestigde dit en zei dat ze vaak bij de pastoor moesten gaan helpen, en dat ze veel slaag kregen wanneer ze weer eens ondeugend waren geweest.

In 1906 kwam pastoor Museleers, die bouwheer werd van het voorste kerkgedeelte dat in 1910 werd gebouwd. De kerk was te klein geworden. De toren, met oudste gedeelte uit 1827-28 en bovenste stuk uit 1857-58, was in orde. Geld voor een totale vernieuwing was er evenwel niet. De enige oplossing bestond erin de kerk te verlengen en het voorste stuk te verbreden.

De kerkramen boven het hoofdaltaar werden betaald met giften: Pastoor Frans Museleers schonk Sint-Franciscus, Martinus Indekeu Sint-Maarten, een neef (Joris) van pastoor Voets schonk Sint-Jozef, de leden van de Congregatie betaalden voor de H-Familie, en de meisjes van de zondagschool stonden in voor het glasraam met de H. Familie.

Onder het nieuwe gedeelte van de kerk werd een kelder gebouwd voor plaatsing van een verwarmingsinstallatie, toen Colle à feu genoemd. Jarenlang werd er door de familie Swijssen, die in de Steeg (nu Pastorijstraat) woonde, met cokes gestookt.

In 1911 kwam pastoor **Franssen**, en in 1913 verkocht de Kerkfabriek een stuk grond, waar nu de school De Letterboom ligt, om een kapelanijs te bouwen. Toen de Duitsers gedurende de oorlog van 1914-1918 meerdere bewoners van de Dries als gijzelaars met de dood bedreigden en hen naar de kerkmuur brachten, uit wraak voor twee soldaten te paard die korte tijd vermist waren, wist pastoor Franssen door onderhandelingen tijd te winnen tot de vermiste soldaten kort nadien terug opdoken en de Driesbewoners van de dood gered werden.

Een parochiezaal werd gebouwd en deed dienst voor twee klaslokalen. Aan de meisjesschool werd een nieuwe kookschool toegevoegd (4e graad – 7e en 8ste studiejaar). Pastoor Franssen installeerde een nieuw altaar; de muurschildering op de ronde muur hierachter verbeeldde "engelen", en de "Vier Evangelisten" werden op het plafond boven het altaar geschilderd.

Pastoor Franssen was een zeer verstandig en geliefd man. Zijn beeld zal mij altijd blijven gezien ik hem liggend op zijn sterfbed, met in zijn handen brevier en paternoster, heb gezien. Als kind van 10 jaar mocht ik, en iedereen die dit wilde, de overleden pastoor een kruisje geven. Het was mijn eerste dode die ik zag.

De voorgevel van de pastorij werd op zeker ogenblik besmeurd met blauwsel, waarvan sporen zichtbaar bleven tot aan de afbraak. De hoogblonde zus van de pastoor, die iedereen kende en die de R.... werd genoemd, lag altijd op de eerste stoel in de kerk.

In volle oorlogstijd 1943 kwam pastoor **Lathouwers**, bij wie ik misdienaar werd. Er waren negen misdienaars, en elke dag was er een mis om 6.30 en een om 7.30 waarvoor telkens twee misdienaars nodig waren. Schoenen om naar school te gaan had ik zoals de meeste kinderen niet, en met klompen aan mochten wij de mis niet dienen. Pastoor Lathouwers wist hiermee raad. Een oude hoed van buurman Ré Priemen werd door schoenmaker Frans en zijn zuster Maria omgetoverd tot pantoffels dienstig tijdens de kerkdiensten. Ons "loonbriefje", 10 of 20 frank bij Kerstmis en Pasen, hing naast de deur van de grote sacristie. Te laat komen of babbelen betekende een streepje achter uw naam en 1 frank minder misdienaarsloon, totdat er een lieve jongen per ongeluk een brandende wiek onder het streepjespapier hield.

Met een rode kop zie ik pastoor Lathouwers nog altijd de klas binnen komen. De Duitsers kwamen de kleine klok uit de kerktoren halen, en hij had de kerkdeur en het dokzaal afgesloten. Tevergeefs, de volgende dag zagen wij een opengebroken deur van het dokzaal. Gelukkig werd onze klok niet gesmolten; zij verhuisde tijdelijk naar Ternaaien, en werd na de oorlog op een zondagmiddag ten tijde van pastoor Creyns terug gebracht.

Op 1 augustus 1944 werd er een razzia gehouden in ons dorp. Jefke Nijns werd doodgeschoten, en de koster en zijn twee zonen evenals verschillende anderen werden naar concentratiekampen afgevoerd om op één man na, Pierre Bamps, nooit meer terug te keren. Nooit zag ik meer volk in ons dorp dan op de herdenkingsplechtigheid voor deze weggevoerden. Later werd er een kapelmonument opgericht onder de mooiste boom van Nieuwerkerken, de rode beuk voor de kerk.

Boerenbond en Boerinnenbond bestonden reeds; na de oorlog breidde het verenigingsleven uit met een K.A.J., V.K.A.J. en B.J.B. naast K.W.B. en K.A.V. Bij de verkiezingen waren er buiten de lijst van de C.V.P. ook socialisten, liberalen en Volksunie. Vooral de socialisten en de Volksunie waren zeker niet de beste vrienden van pastoor Lathouwers.

De parochiezaal werd vergroot met een groot podium met eronder een soufleursruimte, kleedkamers en vergaderruimte. Als verwarmingsinstallatie gebruikte men het onderste van een Leuvense stoof (gekregen van Mil Bangels), de stoofpot kwam van de winkel van Jef Collin, en Louke of Odilon Berden bezorgde een oude stoofbuis van een Leuvense stoof.

Toneel werd gespeeld door mannen en vrouwen, doch gemengd in geen geval. Het vroegere toneelpodium werd trapsgewijze vergroot en werd gebruikt door Cinema Pax. Onder dat verhoog was er een kelder met trappen gemaakt van oude grafstenen. Deze kelderruimte werd jarenlang gebruikt als vergaderlokaal, zelfs als klaslokaal, en werd verwarmd met een mazoutkachel.

In de parochiezaal beschikten de verenigingen over stoelen, opklapbare banken, potten en pannen en kookgerief. Buiten stonden ooit enkele speeltuigen voor de kinderen.

Verdraagzaamheid voor het officieel onderwijs in onze gemeente was zeker niet de sterkste kant van pastoor Lathouwers. Om die reden zorgde hij ook voor een wijschooltje voor de kleinsten op Tichelrij.

In 1945 bestond er een uitgebreid zangkoor, onder leiding van Pierre Boonen die ook dirigent was van de fanfare. Dit koor kreeg een opvolger met het Sint-Ceciliakoor onder leiding van Marcel Lowies.

Pastoor Lathouwers was ook een kerkbouwer. Het stuk tussen de toren en het vernieuwde koor werd afgebroken, verbouwd en vernieuwd, deels met het geld van de verkoop van bouwgronden door de Kerkfabriek nodig om toen in 1949-50 te verbouwen. Het plafond in het nieuwe gedeelte werd in stenen uitgevoerd; daarom werd het plafond in het oude gedeelte geverfd in een aansluitend stenenmotief. Gezien glasramen in lood op dat ogenblik te veel kostten werden de glas in loodafbeeldingen gewoonweg op het glas geschilderd, totdat zij in een latere fase werden vervangen door echte glasramen.

Langs de toren kwam er aan de binnenzijde een ruimte voor de doopvont, en aan de andere kant een traphal naar het dokzaal en de toren. De toegangsdeur verhuisde naar de zijgevel.

De pastoor was de proost van de meisjesverenigingen, en de kapelaan van de jongensverenigingen en de jeugdbewegingen. Van gemengde vergaderingen of gezamenlijke ontspanning van mannen en vrouwen was pastoor Lathouwers zeker geen voorstander.

In 1961 ging pastoor Lathouwers op rust in Kerniel, bij Borgloon.

Pastors van 1961 tot en met 2010 . .

In 1961 kregen wij een jonge, grote, sterke en sportieve man als nieuwe pastoor: zijn naam Jan **Creyns**.

Zit- of "ligmeubelen" in de kerk waren totnogtoe eigen of gehuurde wissen stoelen en banken.

Die bonte mengeling van eigen kerkstoelen in rood en groen velours en banken liet hij vervangen door dezelfde bidstoelen voor iedereen, met in de zijbeuken klapstoelen die in eigen dorp werden gemaakt. Vanaf dan was iedereen gelijk in de kerk en kon iedereen gaan "liggen" of zitten waar hij wou.

Het kleine, al jarenlang vaste en zelfde schoolcomité werd uitgebreid, en er werd een parochiaal zaalcomité opgericht ter beheer van de parochiezaal waarin zoveel als mogelijk strekkingen in vertegenwoordigd waren. Parochiefeesten met als Eerste Tombola Prijs een auto Wartburg van de plaatselijke garage Papy waren een opvallende nieuwigheid. Een spiegeltent stond er naast de parochiezaal, wat vroeger ondenkbaar was bij zijn voorgangers. Nadat pastoor Creyns een kind had zien verongelukken voor zijn deur ijverde hij voor de verbreding van de weg en de aanleg van een parking. In de gemeentepolitiek bewerkte hij verandering en verjonging. Zijn verhouding tot burgemeester Herbots en later Louis Germeys en zijn meerderheid verzuurde tot vijandigheid. De oude pastorij verdween om plaats te maken voor een nieuwe, die op haar beurt nu ook tot het verleden behoort. Zij werd ingezegend door deken Rutten van Sint-Truiden op 11 mei 1974.

In die tijd zorgde de ophaling van schoolkinderen met autocars in de omliggende dorpen voor het spijtige verdwijnen van kleuter- en lagere scholen in de buurgemeenten Runkelen en Grazen. Het Sint-Pietersheem kwam er als een eetzaal, met twee klaslokalen. Het klooster van de zusters werd gerenoveerd tot dokterswoning om enkele jaren later te verkrotten. Het postkantoor werd korte tijd gevestigd in de "kookschool", nadat de meisjesschool verhuisde naar de gemengde en deels vernieuwde jongensschool.

Heel Tichelrij bouwde een mooie zaal op grond van de kerkfabriek. De parochiezaal deed later ook dienst als lokaal voor werklozencontrole, en veranderde nadien in een confectiebedrijf samen met de zaal van Tichelrij, wat een begin van zijn verkrotting betekende, en waarin ook nog de voetbal-kantine gevestigd was. En dit allemaal ondanks in beide zalen veel vrijwilligerswerk ten bate van de gemeenschap zat.

De kerk kreeg een enig mooi koor; het altaar stond nu korter bij het volk, het doopvont nu vooraan in de kerk, het tabernakel werd tegen de muur geplaatst met ervoor trappen en banken voor het zangkoor en de fanfare. Een vloerbekleding in rood tapijt, en doeken tegen de muur, maar spijtig genoeg ook een laag verf over de muurschildering en de 4 Evangelisten op het plafond. Wanneer ik tegen pastoor Creyns zei "Ik zie geen grote godslamp, lusters, draaglampen en flambouwen meer in de kerk" was het antwoord van pastoor Creyns "dat zijn uw zaken niet".

Gelijktijdig werden parochielokalen verboden terrein voor burgemeester Louis Germeys en kwam er in 1977 een rampzalige "V.Z.W. Parochiaal Comité Sint-Pietersparochie" tot stand. Deze V.Z.W. ruidde kerkgronden, en werd in 1979 aangepast om ook gronden te kopen, verkopen en te verhuren. Zo ontstonden Fase 1 en Fase 2 bouwgronden tussen Klooster- en Driesstraat, nu Berkenstraat en Lindestraat. Na 1979 toen er minder vraag naar bouwgrond was, en in 1982 toen er een andere meerderheid in de gemeenteraad kwam ging de V.Z.W. in falings met een schuld van 45 miljoen frank (Het Belang van Limburg, 17-18 augustus 1985). In fase 2 konden bedrogen kopers-bouwers pas na 1990 verder werken.

Veelvuldig gebruikte draaglamp bij communie en ziekenzalving.

Toen ik aan de Hasseltse Bisschop Schreurs, een braaf en heilig man, vroeg of het eerlijk en rechtvaardig is dat een parochiaal comité op dergelijke manier bouwgronden verkoopt kreeg ik als antwoord: "Gij hebt een goede vrouw", waarop ik geantwoord heb "DA WEET ICH OCH en neu zied djie mich hé nouwets nie meeje".

Een kerkfabriek is beheerder van de goederen van de kerk, en moet die beheren als een goede huisvader, ook als de pastoor een andere mening heeft.

Tijdens zijn ziekte en na het overlijden van pastoor Creyns was directeur Moons van het college te Sint-Truiden vervangend pastoor nadat hij al jaren als kapelaan in ons dorp werkzaam was. Met een langzame tred en een specifieke stem kon en was hij een "luisterend oor". Tijdens de misvieringen was het enkel nog zitten en staan, en geen stoelengedruis meer. Bij pastoor Creyns was één misviering één intentie, nu één misviering veel intenties. Directeur Moons ging op rust als helpend priester in Alken. Hij overleed in 2010.

In 1991 werd Alkenaar Gerard **Deckers** onze nieuwe pastoor in een verarmde parochie met vele moeilijke erfenissen en wantoestanden uit het verleden. De parochiezaal was verkrot. Zaal Tichelrij was zonder vergunning gebouwd, verkrot en bijna afgebroken. Het Sint-Pietersheem eveneens zonder vergunning gebouwd en zo goed als versleten, en er was een strijd tussen de kerkfabriek en de gemeente in verband met de verkoopwaarde van de parochiezaal, nu het gemeentelijk centrum De Brug. In de kerk werden de kerkstoelen vervangen door brede gemakkelijke zitstoelen. Achteraan in de kerk kwam er een mooie ruimte voor o.a. tentoonstellingen, en de verplaatsingen in het koor werden mooie veranderingen. Ondanks de hoge stookkosten was het altijd aangenaam warm in de kerk. Pastoor Deckers ging op rust in zijn geboortedorp Alken.

In 2004 werd Maurice Mazijn de zorgdragende pastoor van Nieuwerkerken. De bediening van de parochies Kozen en Binderveld kreeg hij er bij. Mis en preek zijn kort en goed. Vooral is hij bekommerd om zijn pastorale taken, en doet hij graag een babbeltje na de misviering. De kerk kreeg een nieuwe verwarmingsinstallatie. Zijn grote pastorij uit 1974 gelegen in een prachtige omgeving werd dit jaar afgebroken om plaats te maken voor een nieuwbouw met handelszaken en appartementen, waarin ook een behuizing voor de parochiepriester. Alle Nieuwerkerkenaren wensen pastoor **Mazijn** een aangenaam en een nog vele jarenlang verblijf in zijn nieuwe woonst.

Onderpastoors of kapelaans van 1925 tot 1961

Kapelanij

Op de zitting van de kerkfabriek van 7 januari 1912 werd gevraagd om 17 roeden grond, zonder uitvaart en in huur door de gebroeders Swijsen, tegen 200 frank de roede (4,36 are) te verkopen om de schuld van de woningen te betalen.

De gebroeders Swijsen waren beter gekend als Pieke en Jeank Kloenk, die er woonden met elk 8 kinderen in de enige lemen tweewoonst in de Steeg, nu de huizen 1 en 3 in de Pastorijstraat. Mijn moeder, een dochter van Jeank Kloenk zei altijd: dat de kerkfabriek voor de eerste oorlog de lange weide aan nonkel en pa verkocht om een kapelanij te kunnen bouwen. De eerste bewoner was de "lammen man" wiens dochter haar beste vriendin werd, samen met Martha van Odilon Joris.

Uit het parochiearchief weet ik dat Libert **Neven** onze eerste kapelaan was, van 1925 tot 1927.

Van 1927 tot 1938 was Jozef **Hendrickx** kapelaan in Nieuwerkerken. Zijn vriend, de Witte van Pol (garde van de Mierhoop), zei me vroeger altijd: "godkerdomme nog nog, dat was een plezierige, vriendelijke en gediensstige man die graag een flesje wijn dronk". Mijn vader kon vertellen over zijn vooroorlogse busreis met kapelaan Hendrickx naar de diertuin te Antwerpen. Zeker, het was een graag geziene persoon wanneer we weten dat de fanfare in 1938 met een volle bus Nieuwerkerkenaren naar Borlo trok om er deel te nemen aan zijn "inhaling" als nieuwe pastoor.

In "Jeuris weike", het vroegere voetbalplein van Red-Star Nieuwerkerken aan de Diestersteenweg bouwde hij een huis dat jarenlang bewoond werd door de Witte Cuyper en Anna van de kantonier, Alfons Cuypers-Boonen en later door meester Albert Bamps en Roza Clerinx. De Witte was chauffeur bij graanhandel Maris te Hasselt. Hij mocht met de vrachtwagen naar huis komen wanneer die "in het droog" kon staan. Gedurende de mobilisatie in 1939 bouwden soldaten een garage aan het huis.

Jaak **Peeters** was kapelaan van 1939 tot 1945. Hij was een onvergetelijke volkse man die veelvuldig met de jongeren ging wandelen, en die met Pinksteren in processie op bedevaart naar Scherpenheuvel trok. Hij heeft onnoemelijk veel kilometers te voet door ons dorp getrokken. Met misdienaar of koster met bel en lamp voorop op weg met de Communie naar zieken, of met het Heilig Oliesel naar de stervenden, ging dit over nu onvoorstelbare onverharde modderwegen. Bij zonneschijn maar ook bij regen, koude wind en gladde wegen, in een tijd dat er geen regenkledij en nog minder strooizout was.

Wie kapelaan Peeters heeft gekend herinnert zich zeker nog zijn korte rok en zijn dikke pijp. Wanneer zijn huisgenoten zegden: "Jaak doe een betere en propere toog aan" was zijn antwoord steeds: "alleman kent me hier toch". Ging hij buiten het dorp was het antwoord: "daar kennen ze mij toch niet".

Hij was ook de kapelaan die in de moeilijke en gevaarlijke oorlogsjaren zelfs tabak kweekte, meestal om weg te geven. Dikwijls gingen hij en zijn huisgenoten aan tafel bij Lowieske Serdons-Motmans, moeder van Alice Herbots-Serdons, omdat hij zijn eigen eetwaren liever aan armen en noodlijdenden wegschonk.

Op 1 augustus 1944 was ik om 6.30 klaar als misdienaar voor de eerste mis. Overal zag ik druk pratend volk op straat, en aan het kosterhuis een ingetrapte voordeur. In de kerk trof ik kapelaan Peeters aan voor het altaar en in misgewaad. Heel bedroefd zei hij me: "kind, bidt want het grootste onheil is over ons dorp gekomen". Die nacht was bij een Duitse razzia weerstander Jefke Nijns op de Dries doodgeschoten. De koster en twee van zijn zonen en meerdere dorpsgenoten werden door de Duitsers afgevoerd naar concentratiekampen. Alleen de toen zestienjarige Pierre Bamps overleefde deze ramp.

Kapelaan Peeters die gedurende de oorlog alles weggevend door het dorp trok kreeg na de bevrijding als dank hakenkruisen geverfd op de pilaren voor zijn woonst. Hij verliet Nieuwerkerken om aalmoezenier bij het leger te worden. Nadien was hij nog kapelaan in Halen en pastoor in Overwinden. Een vriend uit Overwinden zei me dat pastoor Peeters circa 1956 reeds een TV had, en iedereen mocht op de pastorij TV komen kijken. Een week voor Pasen zei hij uitnodigend op de preekstoel: "Iedereen maakt met Pasen zijn huis schoon; vergeet ook het huis van alleman (de kerk) niet". En met Pasen blonk zijn kerk. Verder nodigde hij zijn parochianen uit met de mededeling dat er om 11.30 uur de Pauselijke zegen op TV te volgen was, en om 16 uur de aankomst van de wielervedstrijd Parijs-Brussel, en dat iedereen welkom was. Pastoor Peeters stierf tijdens een misviering in de kerk van Aalst bij Sint-Truiden.

Jan Pijkels, kapelaan van 1945 tot 1955

Jan Pijkels was een streng uitziende grote man, die echter wanneer men hem kende zeker niet streng was. Hij was een weesjongen uit Dilsen die in Heers bij familie opgroeide. Pastoor Lathouwers en kapelaan Pijkels hadden over vele zaken een verschillende mening, iets wat nog al eens tot een botsing leidde. Op zondag na het lof was hij bij de burens op de hoek van de Steeg voor een babbel waar hij probeerde ABN Algemeen beschaafd Nowerkerks te praten. Buurman Frans wou kijken wanneer zijn 14-15jarige dochter arriveerde met een jongen. Kapelaan Pijkels zei dan sussend: "Frans jong, gij moet die jongen een pint betalen bij de koster". Natuurlijk algemeen gelach, en een glunderende dochter Lucinne. De kapelaan trok later naar Hulst-Tessenderlo; hij viel als pastoor in Gelinden uit een pruimenboom, en was nadien nog vele jaren pastoor in Kermt.

Van 1955 tot 1957 was Henri Vossen kapelaan

Marie, zijn meid, kende na een week gans Nieuwerkerken, en na veertien dagen kende gans Nieuwerkerken Marie die overal vriendelijk pratend en lachend aanwezig was.. Deze kapelaan bezat een stencilmachine, en gaf samen met Milac (een katholieke soldatenvereniging) het soldatenblaadje "De Band" uit. In een aflevering stond een opsomming van alle café's in Nieuwerkerken, met op de Boulevard (Nieuwesteenweg) alleen al 8 café's. Hij was de meest sociale priester die ik kende, en altijd bekommerd en helpend voor al wie niet goed wist hoe al die sociale en wettelijke papieren moesten worden ingevuld. Een borreltje of een pint sloeg hij nooit af bij zijn huisbezoeken. Als een dief in de nacht is hij uit ons dorp vertrokken. Bij navraag aan pastoor Lathouwers waar hij naar toe was klonk alleen het antwoord "overgeplaatst".

De laatste kapelaan was Jozef Kessels 1957-1961

Jefke Kessels had moeilijkheden met zijn maag. Hij arriveerde hier samen met zijn doodbrave ouders. Overgevoelig, veel te goed en te braaf in de toenmalige maatschappij. Hij durfde evenwel de oneerlijkheid, schijnheiligheid, onrecht en machtsmisbruik van politici en andere vooraanstaanden aanklagen. Dit had natuurlijk als gevolg veel tegenkantingen zoals gedurende zijn verblijf als kapelaan in Peer en in Lommel, en als pastoor in Rosmeer en in Opitter. Hij overleed bij zijn eerste bezoek aan Molenbeersel waar hij als nieuwe pastoor benoemd was.

Dit waren onze Pastoors en Kapelaans zoals ik ze gekend en ervaren heb gedurende mijn jeugd en in volwassenheid, van Lathouwers tot Mazijn, en van Peeters tot Kessels.

Omslag van het soldatenblad "De Band" ten tijde van pastoor Creyns.

OMA'S SCHORT

of de historie van de schort of "ne veuring".

Ik geloof niet dat onze kinderen weten wat een schort is. Het voornaamste gebruik van oma's schort was haar jurk beschermen, gezien ze er maar zelf een paar jurken had. Maar ook omdat het zoveel gemakkelijker was om een schort te wassen in plaats van een jurk.

Ze gebruikte de schort ook als pannenlappen, om bijvoorbeeld de warme pannen van de kachel of uit de oven te halen.

De schort diende ook om de tranen van de kinderen, evenals hun vuile neus af te vegen.

En wanneer oma de eieren uit het kippenhok ging halen was de schort ook heel handig om de eieren veilig te transporteren.

Wanneer er bezoek in huis kwam konden de verlegen kinderen veilig onder haar schort schuilen, en als het koud was kon ze zelfs haar armen erin draaien en opwarmen.

De schort was ook heel geschikt om haar zweetdruppeltjes af te vegen wanneer zij bij het koken gebukt stond over kachel en ketel.

Het hout voor het vuur werd eveneens in haar schort binnengebracht. En uit de tuin droeg zij allerhande groenten met de schort. De schillen van de gedopte erwten en ander groenteafval ging eveneens in de schort.

In de herfst werd de schort vlot gebruikt om gevallen appels, peren, noten en ander fruit onder de bomen te oogsten.

Wanneer oma onverwacht visite zag aankomen, stond je er van te kijken hoeveel meubeltjes dat oude schortje nog in enkele seconden kon stoffen.

Buiten aan de deur zwaaien met haar schort wou zeggen dat het eten klaar stond, tijd om binnen te komen.

Het zal nog lang duren voordat iemand uitgevonden heeft wat voor zoveel doelen gebruikt kan worden zoals het schortje.

Vergeet niet!!! In deze tijd zouden we er gek van worden te weten hoeveel bacteriën er in oma's schortje zaten.

Toch heb ik er nooit wat aan overgehouden..... of toch? Liefde!

(Bijdrage via Omer Vanstraelen)

HEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
7de Jaargang – Maart-April 2011

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken
Lay-out: Valère Grauwels

ERFGOEDDAG 1 MEI:

ARMOEDE IN NIEUWERKERKEN

Heemkunde Nieuwerkerken speelt op 1 mei in op het brede Erfgoedthema "armoede" met o.a. de uitgave van een DVD met gesprekken over "vroeger" door oudere dorpsgenoten, en life-vertellingen omkaderd met een tentoonstelling. Deze activiteit geniet de samenwerking van het Gemeentebestuur en de Vrije Basisschool, waarvoor onze dank.

Medebestuurslid Carmen Cuypers interviewde vijf oudere Nieuwerkerkenaren, en legde hun een aantal vragen voor met betrekking tot de sobere levensomstandigheden begin en midden van vorige eeuw, de zogezegde "goede oude tijd".

Uit deze spontane gesprekken werd een selectie op DVD gezet, omkaderd met oude foto's uit hun familiebezit. Deze DVD (50') is een uitgave van Heemkunde Nieuwerkerken, en verkrijgbaar aan 12 Euro.

Het dagprogramma van deze Erfgoeddag op 1 mei in de Vrije Basisschool "t Nieverke", Kerkstraat 126 ziet er als volgt uit:

- 10 uur: Officiële opening van de Erfgoeddag met toelichting door Eddy Cox (voorzitter) en Carmen Cuypers, en doorlopende projectie van de DVD met de geïnterviewde Victoire Kempeneers, Bertha Vanaken, Maurice Ruymen, Maria Ilsbroukx, en Maria Remels.
- Receptie.
- In de namiddag wordt deze projectie aangevuld door Jean Thomas en Edmond Joris met vertellingen over hun jeugdervaringen.
- Een kleine fototentoonstelling en objecten uit die tijd (speelgoed, gebruiksvoorwerpen,...) omkaderen deze gesprekken.
- Tot 18 uur kan iedereen er iedereen in een gezellige sfeer ontmoeten, en eigen verhalen uit "de goede oude tijd" ophangen.

Alle publicaties van Heemkunde Nieuwerkerken liggen er ter inzage en aankoop.

"GESPROKEN GESCHIEDENIS" IS EN BLIJFT BELANGRIJK

Een "geschreven geschiedenis" is natuurlijk belangrijk omdat het verleden moet bewaard worden. Uit het geschrift kan men afleiden of de persoon schrijfervaring heeft. Maar het geschreven woord blijft meestal technisch, alhoewel teksten toch ook emotioneel kunnen zijn en recht uit het hart komen.

Een "gesproken geschiedenis" daarentegen is echt, puur. De stem is zo eigen, en zo uniek aan de persoon. Iemand die gedreven is, vurig in zijn doen en laten zal heviger, emotioneler en méér met toon spreken. Hij gaat dieper in op zijn levenservaring.

De stem van een rustige persoon is eerder monotoon en ziet de geschiedenis op een gans andere wijze.

Mijn ervaring als "interviewer" heeft mij geleerd dat de interviews voor het merendeel zeer gedetailleerd worden verteld, en spontaan gekruid worden met plezierige en droevige anekdoten.

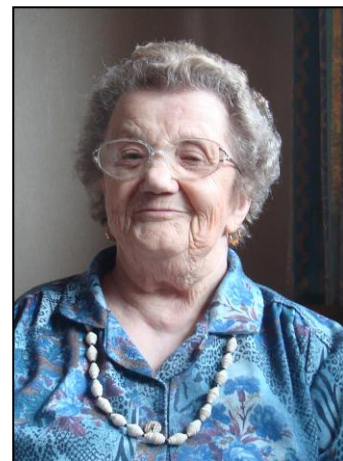
Uit de hierna volgende samengevatte gesprekken over de "armoede in de goede oude tijd" met zeven oudere Nieuwerkerkenaren blijkt dat er op dezelfde gestelde vragen zeven "verschillende invalshoeken" waren en dat er "andere accenten met eigen timbres" werden gelegd.

Tot slot wil ik iedereen de raad geven om zoveel als mogelijk "de stem van uw dierbaren" te bewaren. Dit is zowel zakelijk en emotioneel van onschatbare waarde.

Carmen Cuypers

BERTHA VANAKEN ° 14-12-1917

Bertha werd geboren op het Klein Tegelrij (vroeger Klein Tichelrij). Het Klein Tegelrij was een gehuchtje van Nieuwerkerken. Het werd zoals Bertha vertelde wat minder geacht door de boeren van het dorp. Zelfs in de kerk zaten de mensen van Tegelrij achteraan. Het was zo dat de geestelijken op de voorste rijen zaten, en dan kwamen de leerkrachten. Daarna hadden de rijke boeren een zitje en dan pas waren betaalde stoelen toegewezen aan de mensen van Tegelrij. Achteraan in de kerk stonden er nog een aantal vrijstoelen waarvoor niet betaald moest worden.

De bewoners van het gehucht waren meestal dagloners die er nog een kleine boerderij op nahielden. Wat varkens, een koe en wat kippen, meer was het niet. De mensen hadden niets te kort maar leerden een grote inspiratie te ontwikkelen om te overleven. Zij verkochten boter en eieren op de markt van Sint-Truiden, en gingen ernaar te voet of met de tram. Ook varkens werden gevet, voor de verkoop en voor eigen gebruik. Die voor eigen gebruik kregen voedzamer eten zodat het vlees van betere kwaliteit was dan dat voor de verkoop.

De inspiratie en handigheid voor het vervaardigen van zelf gemaakt speelgoed was indrukwekkend, zoals de ballen die men met behulp van voden maakte. Ook het spelletje met de knopspelden in het vuistje was plezant. Het maken van babykledij was vindingrijk. Van het nog goede deel van een oude mannenslip werd een onderlijfje gemaakt. Er ging geen stukje stof van oude kledij verloren.

Kortom, alle respect voor deze mensen die ondanks hun moeilijke levensomstandigheden er steeds de moed inhiielden, en hun waardigheid koesterden.

VICTOIRE KEMPENEERS, ° 21-01-1913

Victoire, geboren en getogen op de "Boulevaar" nu Nieuwe steenweg, heeft dan weer een ander verhaal omtrent de primitieve omstandigheden waarin de mensen begin vorige eeuw leefden.

Haar ouders hadden een winkel, doch ook haar vader koos noodgedwongen voor het harde labeur op het veld. Ook hun kinderen moesten jong van school om voor hun eigen levensbestaan en dat van hun familie te zorgen.

De burens kwamen dagelijks in het winkeltje over de vloer omdat ze niet meer dan hun dagelijks rantsoen konden betalen. Immers dagloners werden per dag betaald. Soms vroeg men zelfs een half pond van een bepaald product. Veel meer dan het noodzakelijke was er in de winkel ook niet te koop. Toch waren er snoepjes zoals "klichie" en "borstbollen" Siroop werd afgewogen en ingepakt in boterpapier. Suikerklontjes werden ook per half pond verkocht.

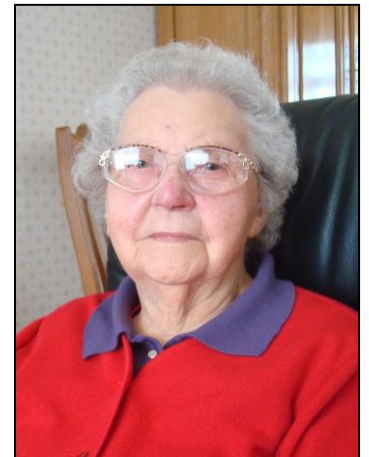
Kermis op de "Boulevaar" was dan weer een hele belevenis. Een molentje dat men deed ronddraaien met behulp van een koord, een floche en wat muziek. Heel speciaal was de fietsenmolen, want weinigen bezaten een fiets. Natuurlijk was er ook de spiegeltent, ingedeeld in hokjes en met een dansvloer. Niet iedereen durfde er naartoe, want de eerwaarde heer pastoor preekte op de preekstoel dat men er recht naar de hel danste.

Victoire heeft nog zoveel te vertellen over die "goede oude tijd". Of was dat wel zo goed, bedenkt zich deze 98 jarige kranige dorpsgenote, die nu geniet van de vele bezoeken in het rusthuis van Nieuwerkerken.

MARIA ILSBROUKX, ° 20-11-1920

Maria, beter gekend als "Merikke", is geboren op de Dries. De Dries met al zijn rare namen was eveneens een gehuchtje van Nieuwerkerken. Het was daar dat trouwens en zoals geweten is het dorp Nieuwerkerken ontstaan is. De eigenlijke betekenis van het woord "Dries" is "grote grasweide".

De straten lagen er in vorige eeuwen tijdens de regendagen modderig en drassig bij. Karren lieten een diep spoor achter. Een kleine strook tussen de wielsporen was de enige mogelijkheid om op houten klompen tot aan de geplaveide Kerkstraat te geraken. Langs beide kanten van de weg waren er hoge bermen.

De meeste mannen op de Dries werkten om den brode op de grote boerderij van het kasteel van Nieuwenhoven. Anderen trokken naar de hoogovens van Luik, met de fiets tot aan de dichtstbijzijnde tramhalte.

Tijdens de lange winteravonden was er niets anders te doen dan wat breien, te naaien, het avondgebedje prevelen en dan naar de koude bedstee te gaan waarvan de matrassen gevuld waren met stro. De mannen gezeten rond de Leuvense stoof vertelden de nieuwsjes van de dag.

De oorlog van 1940-45 was in al zijn facetten een moeilijke tijd om te overleven. Goed dat men nog wat labeurde want met de rantsoenbonnen kwam men niet ver. Regelmatig gebrek aan eten was dan ook de boodschap. En dan te bedenken dat dit gehuchtje ook gezinnen telde met 15 en soms 18 kinderen.

Merikke zit nu niet meer tijdens de lange winteravonden in het schaarse licht van de olielamp aan de stoof te breien. Zij geniet nu van haar oude dag in de gezellige woonkamer van haar dochter en schoonzoon in de Kerkstraat. Breien hoeft zelfs niet meer,... er is nu TV, weet je wel.

MAURICE RUYMEN, ° 16-02-1928

Ook Maurice Ruymen werd geboren op de "Boulevaar" die met zijn stinkende grachten zo smal was dat de grote karren mekaar amper konden kruisen. De hondenkarren waren nog iets anders. De honden die deze karren trokken zagen soms de kans naar elkaar toe te vliegen en te vechten als ze mekaar naderden.

Maar die smalle straat had ook haar charme. De vele gezellige cafeetjes die er lagen. Deze drankgelegenheden werden voorzien van bier en enkel witte limonade. Bier werd gekoeld op ijsblokken. Een toogje, wat tafeltjes in een klein vertrekje, meer was dat niet. Bij Ruymen was er toch al een zaaltje waar men zangavonden organiseerde. Een paar dorpelingen richtten er in de jaren dertig een klein operettegezelschap op met de naam "De kliek van Sevilla". De grote attractie was echter het poppenspel door een Antwerps echtpaar.

De fanfare was natuurlijk ook niet in het dorp weg te denken. Bij ieder kermisgebeuren namen de muzikanten hun instrumenten ter hand tot vreugde van de dorpelingen. Zij trokken zelfs naar de gehuchten.

Ook de voetbalclub "De Redstars" zorgde voor de zondagse ontspanning. Het voetbalveld lag langs de Diestersteenweg. Kledij was er natuurlijk niet zoals nu. Sommige spelers hadden al voetbalschoenen. De anderen droegen gewoon dikke werkschoenen.

In de laddermakerij van Ruymen konden gepensioneerden aan de slag van zes uur s'morgens tot zeven uur s'avonds; immers die tijd was er nodig om een gemiddelde grote ladder te maken. In den beginne waren er natuurlijk geen elektrische werktuigen. Gans het proces was handenarbeid.

Een fiets bezitten was toen een zeldzaamheid. Is het daarom dat Maurice op zijn 83 jarige leeftijd nog dagelijks en zo gezwind van zijn fietsritten geniet?

MARIA REMELS, ° 10-01-1932

Maria werd geboren op Klein Tegelrij. Haar vader labeurde en werkte in de Fonderie Emailerie in Sint-Truiden. Haar moeder deed het huishouden. Zij hadden zes kinderen waarvan de meisjes al vroeg buitenhuis gingen werken, vooral als inwonende dienstmeid.

Maria trok naar de "Boulvaar" waar ze aan de slag kon bij beenhouwer Ghijsens. Zij hield zich bezig met het kuisen van de werkplaats, het afwassen van het gereedschap, enz.

Op achttienjarige leeftijd werkte ze samen met haar vader in het "kasserollenfabriek".

Een fabriek zag er in de jaren vijftig zeker niet uit zoals heden ten dage. De vloeren in deze fabriek waren nog van zand. De elektriciteit was aftands. Men werkte acht uur per dag. De kookpotten die

gemonteerd werden waren zeer bekend. Men had ze in allerlei grootte en in verschillende kleuren, allen geëmailleerd. Het was evenwel een zeer ongezond werk. Zelfs jongens en meisjes van vijftien jaar werden er tewerkgesteld om in de kosten van grote gezinnen te voorzien.

Na haar huwelijk met Maurice zag het er allemaal wat kleurrijker uit voor Maria. Ze genoten van het leven. De moeilijke tijd van weleer is voorgoed begraven.

JEAN THOMAS, ° 31-07-1933

Jean werd geboren in de Kattesteeg, nu Pastorijstraat. In deze steeg stonden er maar twee huizen. Die van Djankse en Piek Klonk (de familie Swijzen). De moeder van Jean was dus een Swijzen. Op de hoek van de straat stond de gemeenteschool. Aan de andere kant was er een haag, en een tuin met de poort van de pastorij. Het was een aardeweg met een karspoor en een voetpaadje.

De moeilijkheid van de doorsnee dorpelingen om te overleven kwam doordat er geen industrie was in het dorp. De dorpsmensen hadden wel een stukje grond dat bewerkt werd met primitief gereedschap. Het zaad van de teelt werd telkens opnieuw gebruikt zodat de oogst jaar per jaar verminderde. Geld om nieuw plantsoen te kopen was er niet, of nauwelijks. Niet iedereen bezat een koe. De geit was de koe van de werkende mens.

De houten klompen van de misdienaars maakten zoveel lawaai tijdens de misvieringen dat men besloot om deze knapen te voorzien van "sloefen", gemaakt uit oude vilten hoeden.

De schoolplicht was wel in voege maar werd niet altijd nageleefd. In de winter was de opkomst van kinderen veel groter dan in de zomer. De kinderen werden immers ingespannen voor de arbeid op het veld of voor de fruitpluk. Het was geen uitzondering dat kinderen op hun twaalfde bij rijkere mensen dienden. Als knecht of als meid sliepen ze in de schuur of op een zolderkamertje.

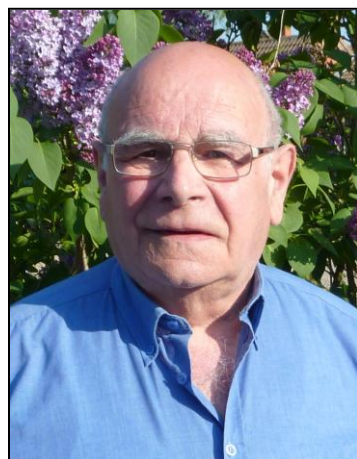
Jean was één van de gelukkigen die mochten verder studeren tot zijn achttien jaar, ondanks ook zijn ouders hiervoor het brood uit de mond moesten sparen. Hij bracht het tot leraar in de Tuinbouwschool O.L.Vrouw in Sint-Truiden.

Als lid van Heemkunde Nieuwerkerken zijn volksverhalen en lokale geschiedenis van zijn geliefd dorp ophalen nu zijn grote passie; hierin zoekt hij naar de filosofie uit dit niet zo ver verleden.

EDMOND JORIS, ° 09-08-1939

Edmond werd geboren in Schakkebroek en woont reeds jaren op de Schelfheide. Dit was één van de gehuchtjes van Nieuwerkerken. Hij is een gedreven vrijwilliger van verschillende verenigingen, en tevens lid van Heemkunde Nieuwerkerken.

Edmond komt uit een gezin van dertien kinderen. Zijn vader labeurde. Ook zijn familie had het moeilijk om te overleven zoals het geval was voor vele gezinnen. De mensen leefden sober; geen luxe, geen ontspanning, geen vertier, niets dan werken en nog eens werken. Van kindsbeen af hielpen de kinderen vader op het veld of moeder in het huishouden met

onder andere vloeren bezemen want er lag nog een aarde vloer. 's Zondags werd er wat wit zand aangestampt en de huiskamer zag er weer netjes uit. In de winter werd een rij stro aan de deur gelegd om de klompen af te vegen, zodat de aarde vloer niet te modderig zou worden.

Drie slaapkamers, drie bedden en dertien kinderen. Hoe los je dat op? Vijf kinderen sliepen mooi naast elkaar in de breedte van het bed. Soms was het ook zo dat drie kinderen naast elkaar, één kind aan het voeteneinde en één kind aan de hoofdzijde van het bed sliepen. Allen gelegen op een zak stro.

Sinterklaasdag kreeg ieder kind een halve reep chocolade en een sinaasappel. Het speelgoed werd door de vader gemaakt. Een blinkdoos waarvan het draaislotje verwijderd werd, een houten ronde blok erin, twee gaatjes met een koordje en zo kon men dan "slingeren".

Edmond werkt nu geen achttien uren meer per dag, maar geniet nu van zijn vrije tijd ondanks toch nog een zware klap te hebben moeten incasseren. De barre tijden van toen heeft hij resoluut de rug gekeerd,... maar vergeten?

DE INVLOED VAN DE KERK IN HET LEVEN VAN +75 JARIGEN

Geboorte, communie, vormsel en huwelijk.

Waar een jaar na het huwelijk de ooievaar nog niet op bezoek kwam mocht men bezoek van de pastoor verwachten om te wijzen op de huwelijksplichten. Waar de ooievaar wel kwam ging kort na de geboorte de "wijzevrouw" (vroedvrouw), met de peter, meter en de boreling kerkwaarts voor de doopplechtigheid, hetgeen altijd achteraan in de kerk gebeurde. De peter mocht de jongen en de meter mocht het meisje een voornaam geven, meestal hun eigen voornaam. Het moest wel een "heiligennaam" zijn. Zo was Jef Josephus, Ludo Ludovicus, Benny Boneventura en Victoire Victorina. Het was de gewoonte om na de doop in de kerk het kindje onderweg in iedere herberg te tonen.

Pipi en kaka verschilden zich toen niet van nu, behalve dat er stoffen luiers gebruikt werden. Pampers bestonden toen niet waardoor pipi en kaka wel eens terecht kwamen op de rok of broek van de drager onder de benaming "kindergeld".

Een stevig gebonden windel rondom het kinderlijfje moest voor een stevige rug zorgen. Kinderen werden thuis geboren; broertjes en zusjes moesten dan tijdelijk naar familie of naar de bureu. Van doktershulp of gynaecoloog was er zeker geen sprake. Wel was er de vader, een familielid of buur die per fiets de vroedvrouw ging verwittigen, die dikwijls pas arriveerde als het kind al geboren was.

Na de geboorte was moeders eerste buitenlucht een tocht naar de kerk, samen met de vroedvrouw en de baby, om haar "kerkgang" te doen. De pastoor verwelkomde haar achteraan in de kerk met een brandende kaars. Met de nodige gebeden en zegeningen om de moeder "te zuiveren" gingen zij vervolgens en uit dank naar het O.L.Vrouwaltaar vooraan in de kerk.

Borstvoeding werd er gegeven naargelang de mogelijkheden. De zogende moeder zong kinderliedjes die overgedragen werden van mam of grote mam (grootmoeder). Kinderdoeken spoelen en wassen was dagelijks werk, al was heel jong een veurkske – voorschootje – zonder doek of broek voldoende.

Grote zus, broer of buurmeisje namen de drie- of vijfjarige kleinen mee naar de bewaarschool, naar de onvergetelijke zuster Adriana. Johanna Dedonder was haar naam; zij was echter voor alle kleuters die haar ooit gekend hebben een ware zuster "Zonneschijn".

Volgens de Mechelse Catechismus waren wij op zeven jaar tot de "jaren van discretie en verstand" gekomen en mochten wij onze Eerste Communie doen. Een nieuw rokske of kostumeke, een paternoster, een klein familiefeestje was er soms bij; maar zeker aan alle burens werd fier de nieuwe kledij getoond.

Voor de Plechtige Heilige Communie op twaalfjarige leeftijd gingen wij eerst twee jaar, in de zomer en in de winter, elke dag naar de mis van 7u30 waarna catechismusles werd gegeven door de parochiegeestelijkheid. Bij de Plechtige Communie hoorde het zogenoemde "paren", d.w.z. dat twee of drie communicanten samen de feestelijkheden en eetmalen doorbrachten. Dit "paren" is nu ondenkbaar, en de feesten hebben nu ook een andere inhoud.

Voor het Vormsel gingen twee studiejaar van alle lagere scholen uit het decanaat naar Sint-Truiden waar de Bisschop van Luik ons vormde. Het bisdom Limburg bestond toen immers nog niet. Van onze vormmeter of -peter kregen wij een snoepje, en van de Bisschop kregen wij een heiligenbeeldje (billeke) met hierop een gebed.

Het zevende en achtste studiejaar (schoolplicht tot veertien jaar) bestond toen nog. De grote meerderheid van de jongens hielp daarna thuis of in de buurt op een boerderij, om nadien op "travaux" (wegenwerken) of fabriek of steenkoolmijn de kost te verdienen. Voor de meisjes was er meestal "het dienen" als inwonende meid bij gegoede burgers of op boerderijen. Fabrieksarbeid voor vrouwen werd door de dorpsbewoners als minderwaardig beschouwd. Grootwarenhuizen kenden wij niet. Als gemeentepersoneel waren er alleen de gemeentesecretaris en de veldwachter, en alle ziekenhuizen werden geleid door Kerk en kloosters die hun vrouwelijk personeel ontsloegen wanneer er getrouwd werd.

Jongens gingen al eens op café of naar de kermis. Meisjes hoorden daar alleen te zijn in gezelschap van hun moeder of mam. Eens verliefd kwam de jongen ten huize van het meisje. "Kerseren", gewoon samenzijn met het meisje, gebeurde meestal in het bijzijn van de moeder, die waakte en die zorgde dat het afscheid aan de deur niet te lang duurde. Bij trouwplannen was "kerseren op donderdagavond" ook toegelaten, doch echter niet te vroeg en op tijd naar huis.

Kerkelijk en wettelijk trouwen was voor iedereen aangewezen, en samenwonen was een grote schande voor de familie en het ganse dorp. De jongen vroeg de trouw aan de ouders van het meisje, hetgeen niet gemakkelijk was als het "moeten trouwen" was. Ouders konden het trouwen verbieden tot hun kind 21 jaar was; zij konden de trouwerij tegenhouden tussen 21 en 26 jaar. Bij de pastoor werden de trouwers ondervraagd omtrent hun huwelijksplichten en de kerkelijke trouwregeling, hetgeen men de "ondertrouw" noemde. Trouwen voor de wet, hetgeen ook nu nog het kerkelijk huwelijk moet vooraf gaan, bestond uit een bezoekje aan de secretaris en de burgemeester vergezeld van twee getuigen, en met het veel gehoord gezegde "trouwen voor de wet is niet trouwen voor het bed". Kerkelijk trouwen gebeurde in stoet (alleen het bruidspaar en twee getuigen), en meestal te voet naar de kerk. In het naar huis gaan liet het jonge koppel zich onderweg zien in alle café's. Op "De Boulevard" in Nieuwerkerken alleen al lagen er toen acht café's. Voor het bruiloftsmaal ten huize van de bruid moest alzo vaak gewacht worden op de soms wat beschonken trouwers en andere bruiloftsgasten. Een weduwe of weduwnaar die hertrouwde bedacht men met "toeten", hetgeen wil zeggen veel lawaai maken op straat totdat het trouwkoppel met drank trakteerde.

Sterven.

Een doodgeboren of niet gedoopt kind kon niet naar de hemel. Hoe dikwijls gingen wij achter de vlag van de Kindsheid Jesus naar de "Engelenmis" of de begrafenis van een kind. Kasteelheren en boeren bewaarden eiken of kerselaren planken voor hun doodskisten die op maat gemaakt werden door de schrijnwerker van het dorp. Een kruisbeeld, soms een echt kunstwerk, lag op de kist, en kreeg na de begrafenis een plaats in de huiskamer. Weinigen stierven in een kliniek of hospitaal, en rusthuizen bestonden toen niet. Thuis sterven was de regel, en familie of burens zorgden voor het afleggen van de dode, voor de aangiften bij de gemeente en de pastoor en de verdere begeleiding van de begrafenis. Bij een dode werd er ook gewaakt, zelfs s'nachts in dezelfde kleine huizen waar er gewoon verder werd geleefd en gekookt. Drie maal per dag gingen de burens de kerkklokken luiden; zij groeven de grafkuil en droegen de dode naar de kerk. Voor een gehuwde vrouw waren de dragers twee getrouwde mannen en vier getrouwde vrouwen; ongetrouwde doden werden gedragen door ongetrouwde dorpsgenoten. Eén mannelijke drager vooraan in de berrie en één achteraan die met draagriemen over de schouders de zwaarste last torsten; aan de twee zijanten twee helpende handen van hetzelfde geslacht als de dode. Vooraan in de kerk stond een houten staketsel, ("catafalk" genaamd), circa 2,5 m lang 1,2 m breed en 1,5 m hoog, behangen met zwarte rouwdoeken. Bovenaan waren hogere en lagere ijzeren pinnen bevestigd die dienden als kaarsenhouders. Bij "nieuw en vol licht" waren het nieuwe kaarsen op alle pinnen. Bij "gewoon vol licht" stonden reeds gebruikte kaarsen op alle pinnen. "Gewoon half licht" waren gebruikte kaarsen op hogere of lagere pinnen, en "nieuw half licht" was hetzelfde met nieuwe kaarsen. De familie kon kiezen: een begrafenis om 9 uur was vigilie en misviering met 1 heer of priester, om 10 uur waren dat 3 heren met rouwdoeken achter het altaar, en om 11 uur 5-7 of zelfs 9 heren. Priester(s) met kruis en misdienaars haalden vroeger het lijk af aan het huis, later onderaan de Dries, kruispunt Diestersteenweg/Nieuwe steenweg, splitsing Kerkstraat en nu Heuvelstraat.

Rouw dragen hoorde bij een begrafenis: een zwart kostuum voor de mannen en een zwarte rok of bloes, hoed en voile voor het gezicht van de vrouwen. Rouw dragen, "in de rouw zijn", was men 1 jaar en 6 weken voor de ouders en de kinderen, en 6 maanden voor een zus of broer. Kermis vieren, bezoek aan feesten en zelfs radio beluisteren (TV was er niet) mocht gewoonweg niet.

De goede kant aan die verleden tijd is dat iedereen in het dorp iedereen kende, veel contact met de burens had die op hun beurt altijd bereid waren om te helpen bij geboorte, ziekte en sterven, en er ook van overtuigd waren dat ook zij eens moesten geholpen worden.

Onvoorstelbaar welke kerkelijke reglementen en gewoonten wijzelf, onze ouders en grootouders trouw volgden bij geboorte, communie, trouw en begrafenis. Gelukkig voelen wij ons nu de invloed van Kerk, pastoor en kloosters sterk verminderd is, maar ongelukkig voelden wij ons ook niet toen wij in een tijd van armoede met veel meer saamenhorigheid, respect voor de andere, met behulpzaamheid en in vriendschap mochten opgroeien.

Jean Thomas

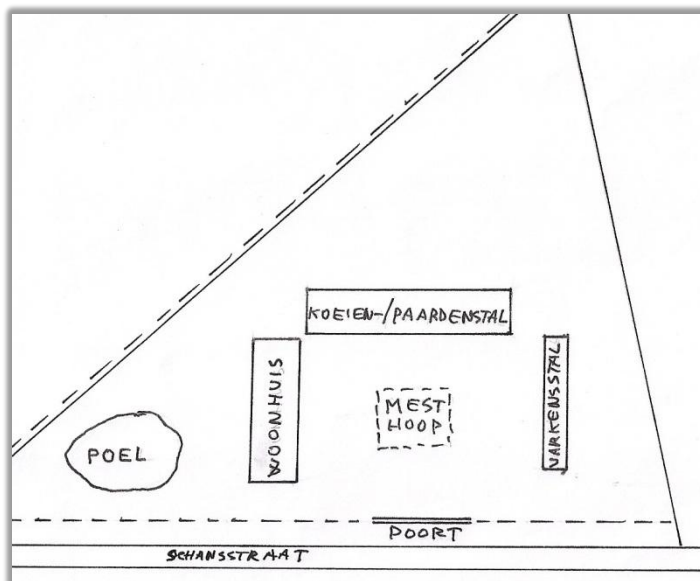
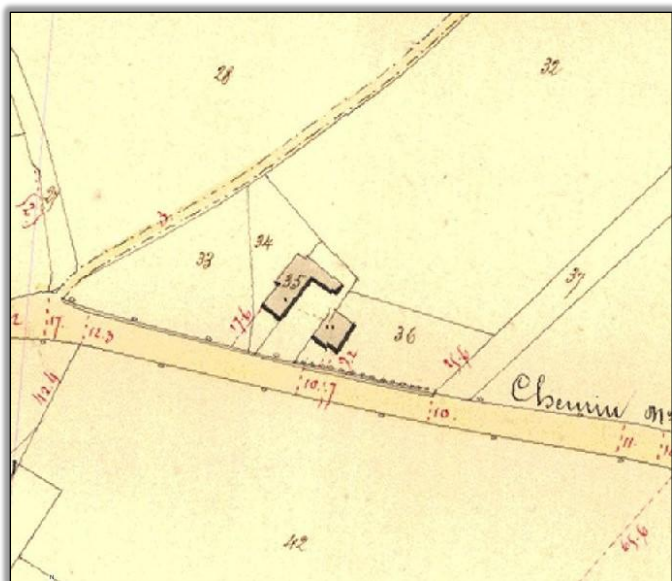
OUDE GEBOUWEN EN FAMILIES IN WIJER – Deel 8

Zoals in de vorige bijdrage (deel 7 nov-dec 2010) aangehaald stonden er in de toenmalige Schansstraat bij de opmaak in 1841 van de Atlas der Buurtwegen buiten "de Schans" slechts 3 huizen.

Eén huis stond achter het huidige voetbalplein van Wijer, met ingang langs de woning van Gabriëlle Van Dijck (weduwe Désiré Ilsbroux). Het gebouw is begin van de Tweede Wereldoorlog afgebroken; het was al jarenlang niet meer bewoond en helemaal vervallen. De oudste mensen van Wijer weten niet meer wie de bewoners of eigenaars ervan waren. In de onmiddellijke omgeving zou een pannembakkerij gelegen hebben, toebehorende aan Baron de Heusch (van de Schans), maar uitgebaat door een huurder die "Keesen" heette.

Hoeve Clemens

Buiten dit huis, "de Schans", en "het Pannengoed" dat wij in vorige bijdrage hebben besproken, lag er nog een redelijk grote eigendom, gelegen vlak tegenover "het Pannengoed" aan de overzijde van de straat (zie de kaart in infoblad nov-dec 2010). Hierbij wordt een detail uit deze kaart ter bespreking en illustratie afgedrukt.

Aangezien er geen foto van deze boerderij meer ter beschikking is wordt met een rudimentaire schets van de voornaamste gebouwen een idee gegeven van hoe deze eigendom er uitzag. Deze

gebouwen zijn begin van de jaren zeventig afgebroken, en de grond werd na verkaveling verkocht aan de 5 huidige huisgezinnen die er nu wonen.

Het was een lemen boerderij met links het woonhuis, in het midden de stallen voor de paarden en de koeien evenals de schuur met dorsvloer. Aan de rechterkant lagen de iets lagere varkensstallen, en er stond nog een wagen- of karrenloods en een bakhoven. In het midden van het erf tussen deze hoofdgebouwen lag zoals op vele boerderijen een mesthoop. De toegangspoort was wel speciaal en bestond uit een lange boomstam die aan de dikste kant verzwaard werd met een gewicht (een emmer vol beton), om also gelijk een slagboom op en neer te worden gelaten.

Rondom de boerderij lagen nog de "groentetuin", een "boomgaard" en een "waterpoel". In de onmiddellijke omgeving lag ook de "varkensweide", en achter de schuur lag een "manège". Dit was een toestel dat diende om de dorsmolen aan te drijven via kamwielen en drijfriemen, en die aangedreven werd door er een paard aan te spannen en er urenlang rondjes in te laten lopen. Op de dorsvloer, die bestond uit aangestampte aarde, werd met de "vegel" gedorsen.

De boerderij Clemens was een zeer oude winning. Ik heb ze goed gekend gezien mijn tante Augusta Clemens er vandaan kwam, en haar man, mijn nonkel Louis Heusdens, er regelmatig een paard ontleende. Hij hielp soms de toenmalige boer Emiel Clemens, die toe al bejaard was (circa 65 jaar in 1950).

De oudste bewoner ten tijde van de opmaak van het kadaster was Jean (of Johannes) Dendas (°Wijer 1806 +Wijer 1851) en echtgenote Droogmans Elisabeth (°1806 +Wijer 1856). Zijn vader Jaques stierf ook in Wijer, in 1821, waarschijnlijk leefde hij op dezelfde boerderij.

Jean Dendas en Elisabeth Droogmans hadden 6 kinderen. Hun zoon Lambertus (°Wijer 1842 +Rummen 1886) trekt van huurder Clemens in 1886 de huur op; het jaar nadien int Louis Bex deze huur. Dit blijkt uit een oud dagboekje zoals hierbij afgedrukt.

ijk Lambertus Dendas
 bek en ontvange
 hebben de som van
 vyftig pang op
 rekening voor zyn cam
 en huis huur den vier
 en twintigsten derem
 ber voor het. loopende
 jaar 1800 sesen lagontig
 ej: Hendrik
 B. Droogmans

ik bek en ontvange
 te hebben de som
 van twee honder
 franc door lanten
 huis hier aervallen
 Den 15 maart
 1800 zes en tachtig
 Den 9 mei 1806
 J. Bex
 G. de vander 1806 ontv
 en van ferd. Clemens
 Weyer en den van dri
 en verlig. franken 130
 in betaling met van lanten
 J. Bex

De jongste dochter heete Anna Maria Dendas (°Wijer 1850 +Rummen 1896); zij huwde in 1874 in Herk-de Stad met Louis Bex. Op die wijze kwam de boerderij in handen van de familie Bex totdat ze afgebroken werd en de grond verkaveld.

Moeder Gertrude Vanbrabant voor de gevel met rechts de varkensstallen.

De familie Clemens leverde over lange jaren de pachters of huurders. Ik noem deze hoeve daarom ook de "hoeve Clemens", ook al omdat de mensen in Wijer deze familie alzo gekend hebben van circa 1879 tot circa 1974.

In 1879 kwamen Pieter Jan Ferdinand Clemens (°Spalbeek1845) +Wijer 1929) en Maria Gertrude VANBRABANT op deze boerderij wonen. Zij kwamen van Tichelrij in Nieuwerkerken waar zij reeds 2 kinderen kregen, n.l. Maria Ludovica (Lowiske °1875+1959) en Johannes (°1878). Deze laatste werd politieagent in Brussel. Ik heb hem nooit gezien; mogelijk door zijn bemiddeling kwam er ooit een fotograaf vanuit Brussel naar de boerderij om zijn moeder en mogelijk ook zijn zussen te fotograferen (zie illustratie).

In Wijer werden in dit gezin nog 6 kinderen geboren, n.l. Maria Amelie (°1879 +1961), Maria Jozefina (°1881), Maria Mathilde (°1884 +1955), Libert Emile (°1886), Virginie (°1890 +Hasselt 1960), en Maria Lowiese (°1894). Van deze 6 kinderen trouwde alleen Virginie (met Emile Prijs); de anderen bleven op de boerderij tot 1961. Emile en Maria Lowiese verhuisden na de verkoop van de boerderij naar andere adressen, en zijn tenslotte bij tante Gusta na mekaar overleden.

Denis Heusdens

HET HERGIETEN VAN DE GEBARSTEN KLOK TE KOZEN, ANNO 1753

Op heden de 13de maart 1753 zijn voor mij Notaris verschenen Thomas Vanleeuw en Machiel Put, beide dorpsmeester van Cosen, en Cornelis Motmans, Willem Wagemans, Gilis Leemans, Willem Magdalijs, Martinus Haesevoets, Laurens Put, Bartholomeus Peeters, Henrich Libens, Gilis Machiels, Dirick Cleren, Jan Puts, Martinus Hosques, Jan Cleren, Vincent Carlens, Tilman Gijskens, Gerard Jadoulle, Jan Vanleeuw, Herman Ruymen, Francis Wintmolders, Lambert Jacobs, Jan Schreurs, Jacobus Bamps, Jan Timmermans, Jan Stiers, Willem Bonneux, Francis Mortelmans, Jan Janssens, Robijn Siron, Arnold Joris, Henrich Celis, Renier Haesevoets, Francis Corthouts, Christiaan Vanleeuw, Gerard Janssens, Jan Vandebrouck, en Peeter Morren,

allen ingezetenen en gemeentenaren van het dorp en de Heerlijkheid Cosen, die op klokslag bij elkaar zijn gekomen om te beraadslagen over het geschil dat gerezen is tussen hen en hunne pastoor over het herstellen van de grote klok die gebarsten was.

Pastoor Breugelmans vroeg dan ook den eerzame Thomas Vanleeuw, Machiel Put en Louis Vanmuysen als volmachthouders van gans het dorp aan te wijzen om verder met hem tot een akkoord te komen, met de belofte dat men zich dan ook aan dit akkoord zal houden voor goed, vast en van weerden en het zo uit te voeren. Wat dan ook geschiede.

Dit akkoord kwam al tot stand op 14 maart 1753, en luidde als volgt:

Daar tussen beide partijen dispuut en moeilijkheden opgerezen waren ten oorzaak van de grote klok die reeds vele jaren geleden gebarsten was en die reeds op 6 juli 1750 door beide partijen wettelijk gevisiteerd werd en daar op bevonden hadden: "Van Mechelen maakte mij in het jaar 1487". Lager stonden de namen "Wauter Hennes en Henrich van den Duc, kerkmeesters".

Daar geen van beide partijen de onkosten wilde dekken heeft de pastoor uiteindelijk de klok doen afhangen en ze doen hergieten op eigen kosten en daaraan betaald de somme van 417 gulden en één oord. Om dit geld terug te krijgen had de Abt van Averbode beslist om voortaan voor het luiden van de klok zowel voor een vergadering van de gemeenteraad als voor een sterfgeval men 2 guldens zou moeten betalen maar toen kwamen de inwoners daar tegen in verzet en kwam het zelfs tot een proces.

Om uit de moeilijkheden te geraken werd nu door beide partijen beslist: "Het luiden der klok zal voortaan vrij zijn zoals vroeger, ze zal gratis luiden voor ieder sterfgeval zoals steeds de gewoonte was. De klok zal altijd aan de kerk blijven en de gemeente zal thans aan mijnheer pastoor betalen de somme van 208 gulden en 10 stuivers, dus de helft van de gedane kosten en voor de toekomst zal het onderhoud van de klokken steeds ieder voor de helft geschieden". Van dit alles hebben beide partijen behoorlijk stipulatie gedaan, aldus gedaan en gepasseerd in mijn notariële handen, binnen het dorp en de Heerlijkheid Cosen, ten huize van de eerwaarde heer pastoor en ten overstaan van Henrich Breugelmans en Ida Gutshoven als getuigen voor deze geroepen en gebeden hebben deze akte samen met de partijen ondertekend en gehandmerkt.

Hen. Roberti, notaris te Sint-Truiden

Wat kunnen wij hieruit besluiten?

Telkens er een geschil rees kwam de ganse gemeente in vergadering samen. Dit gebeurde door het luiden van de klokken, maar de dorpsbode moest toch eerst van deur tot deur om de dorpingen uit te nodigen. Deze vergaderingen hadden steeds plaats onder de lindeboom op het dorpsplein. Volgens mijn zegsman stonden de lindebomen waar nu de grot staat. Hij wist nog dat er twee heel oude lindebomen stonden waarvan de ene door een storm was geveld en de andere van ouderdom werd gekapt. Daar stond ook een versleten kapel, die dan ook maar werd afgebroken en vervangen door de huidige, ergens rond 1930.

uit geschriften van Jef Bonneux +

GETUIGENIS VAN POLITIEK GEVANGENE PIERRE BAMPS (°24-08-1928)

66 jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog vertelt onze 83-jarige dorpsgenoot Pierre Bamps hoe hij als 16jarige en als enige van zijn lotgenoten uit Nieuwerkerken de concentratiekampen overleefde.

André Schiffeleers heeft zijn aangrijpend verhaal voor ons opgetekend.

Als medegevangene en dus rechtstreeks betrokken bij de gebeurtenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog, breng ik een relaas van wat er gebeurde vanaf 1 augustus 1944. Een relaas ook voor al degenen die in verschrikkelijke omstandigheden zijn overleden.

Op voornoemde datum voerde de Duitse Gestapo een grootscheepse razzia uit in ons dorp. 14 mannen werden uit hun bed gelicht en overgebracht naar Safraanberg te Sint-Truiden. Eén van hen, Joseph Nijns, werd ter plaatse doodgeschoten. Wij waren immers allen aangesloten bij het Geheim Leger. Wij brachten de nacht door op Safraanberg en werden vervolgens overgebracht naar de gevangenis te Hasselt. Daar werden 3 dorpsgenoten vrijgelaten; de anderen bleven opgesloten. Bij de ochtendwandeling gaf mijn vader steeds teken met zijn vinger voor de mond, hetgeen wilde zeggen dat ik mij stil moest houden en gedurende de ondervragingen door de Gestapo niets over het Geheim Leger en zijn organisatie mocht vertellen.

Na 8 dagen werden we overgebracht naar het kamp van Breendonk, zonder dat we wisten wat er ons in dat kamp te wachten stond. Dat zouden we snel te weten komen. Regelmatig werden we ondervraagd en even regelmatig kregen we een pak slaag. Ik weet nog goed dat ik op mijn verjaardag niet kon neerzitten van de hevige pijn. Op een dag zag ik mijn vader terug bij de dagelijkse werkzaamheden. Wij hebben toen enkele woorden kunnen wisselen, en hij vertelde mij wie ons verraden had.

De arbeid in het kamp was erg zwaar. We moesten de aarde rond het kamp verwijderen, dit met een kruiwagen of een lorrie. Alsof deze arbeid nog niet zwaar genoeg was waren er SSers om de gevangenen nog meer af te peigeren. Het kon steeds niet snel genoeg gaan. Wie het tempo niet kon volgen werd met slagen en schoppen tot meer spoed aangemaand.

In de kamers stonden verschillende rijen stapelbedden. De dagelijkse inspectie van de bewakers was zeer gevreesd. De strozakken moesten steeds even laag en glad gestreken zijn, hetgeen uiterst moeilijk was, zodat de bewakers iedere morgen wel een slachtoffer vonden om hun woede op uit te werken. Onze kleding werd vervangen door een streept uniform. Wij kregen houten klompen aan de voeten, echter zonder lederen bescherming. Dit veroorzaakte erge en pijnlijke wonden. De folteringen van een bepaalde gevangene waren verschrikkelijk; de huid op zijn billen werd volledig weggeslagen bij een ondervraging. Zij vroegen hem waar zijn vader was en waar hij zich verstopt had. Maar de gevangene weigerde te zeggen waar hij was. Nadien vernam ik dat zijn vader ook in het kamp zat.

Op zekere dag moesten we terug naar onze kamer. We vroegen ons af, wat gaat er nu gebeuren? Door het venster zagen we nadien waarom we naar onze kamer moesten. Een aantal gevangenen met een laken over het hoofd zagen we voorbij sloffen. Nadien moesten we terug aan het werk. Maar wat zagen we? Een lange sliert bloed op de grond. Toen beseften we wat de reden was van onze terugkeer naar onze kamer. Al deze gevangenen die wij hadden zien voorbijkomen waren gefusilleerd.

Maar er waren ook bewakers met een hart vertelt me Pierre. Een Oostenrijkse bewaker was vriendelijk. Wanneer alles rustig was sloeg hij kalm met de kolf van zijn wapen op de grond, wat betekende dat alles veilig was. Daarentegen, wanneer er onraad dreigde, door het bezoek van sommige zeer beruchte bewakers sloeg hij snel met zijn wapen op de grond en riep dan snel, snel. Zo wisten wij dat er onraad dreigde.

Na een verblijf van 3 weken, werden we in een goederenwagon zonder eten of drinken overgebracht naar het concentratiekamp van Neuengamme. Daar werden Hubert, Urbain en Emiel Vandormael, René en Firmin Vanstraelen, Gaston Gillis en mijn vader van elkaar gescheiden. Zij gingen naar het kamp Schandelah. Ikzelf, Louis Borgers, Jean Flickx en Stultjens werden overgebracht naar een kamp in Hamburg.

Eenmaal aangekomen in Duitsland kregen we een nummer toebedeeld, mijn nummer was 44796. Vanaf dat ogenblik hadden we geen naam meer, we waren alleen nog een nummer. In Hamburg moesten we werken in een fabriek. We moesten schuilkelders maken voor de arbeiders van de fabriek en voor de burgerbevolking. We begonnen van 's morgens vroeg tot 's avonds laat. Het werk op zich was al zwaar, maar de SS ers joegen ons nog meer op. Wie niet kon volgen in de rangen werd geslagen of geschopt, soms zo erg dat ze met spoed naar het kamp moesten worden teruggebracht. In het kamp heerste een ware rattenplaag. De bewakers wierpen langwerpige koeken onder de britsen om de plaag te keer te gaan. Velen van ons aten echter deze koeken, zodat heel wat van de gevangenen ziek werden, daar deze koeken bestrooid waren met rattenvergif. Maar pas na een drietal dagen werden we daarvan op de hoogte gesteld.

Tijdens een van de vele geallieerde bombardementen werd onze schuilkelder getroffen. De ingang van onze bunker werd volledig bedolven onder het puin. We bleven gedurende drie dagen en nachten bedolven, tot onze kameraden ons hadden bevrijd.

Nadien werden we overgebracht naar de gevangenis van Olsdorf, waar we moesten meewerken aan de verdedigingsgordels van Hamburg. Wij moesten greppels graven van 3,5 meter breed en 2,5 meter diep. Velen van ons zijn doodgevroren omwille van hun lichte kledij. Onze kleding bood nauwelijks bescherming tegen de felle koude en vochtigheid. Dagenlang moesten we werken in regen of sneeuw. We kregen slechts eenmaal per dag eten; een klein stukje brood en een kom watersoep van koolbladeren. Omdat ons dagrantsoen zo karig was hadden we daar wat opgevonden. Sommigen van ons deden uitschijnen dat ze van uitputting omvielen, zodat een paar medegevangenen hen moesten terug brengen onder begeleiding van Duitse bewakers. Tijdens de weg terug naar het kamp, kwamen we dan voorbij boomgaarden en velden waar de " uitgeputte gevangene" dan regelmatig te gronde stuurde. Zo kon hij ongemerkt fruit of andere groenten onder zijn jas wegmoffelen. Dit was een zeer welkome aanvulling op ons karig dagrantsoen.

Veel gevangen hebben dit niet overleefd, ze werden ziek en daar er geen geneeskundige verzorging was werd dit de meesten fataal.

Begin november moest ik Louis Borgers wegbrengen naar de infirmerie. Ik zag hem nooit meer terug. Hij overleed op 5 november 1944 aan de gevolgen van zijn ontberingen. Op 6 januari 1945, amper twee maanden later, lag Jean Flickx 's morgens dood naast mij in bed.

Op zekere morgen zag ik een lange rij gevangenen in het concentratiekamp. Een medegevangen vertelde dat het "Rode kruis van Zweden" enkele gevangenen kwam ophalen. Ik twijfelde niet en sprong in die rij en zo belande ik op 24 januari 1945 opnieuw in het kamp van Neuengamme. Ik werd er opgenomen in de infirmerie omdat de Duitsers verplicht waren om ons te verzorgen. Daar kwam ik toevallig Urbain Vandormael tegen. Na al die maanden kon hij mij vertellen over de dood

van de andere dorpsgenoten. Hij vertelde mij ook dat mijn vader op 24 november 1944 was overleden in het concentratiekamp van Schandelah.

Bij het naderen van het Amerikaanse leger werden wij op 12 maart 1945 met ziekenwagens overgebracht naar Braunschweig. Onder het toezicht van de Zweedse autoriteiten bleef de voedselbedeling ook daar zeer schaars. Uiteindelijk kwamen we terecht op 15 april 1945 in het concentratiekamp van Ravensbruck. Gedurende dit transport stierven er heel wat gevangenen. Samen met Urbain Vandormael en 1500 andere medegevangenen werden we opeen geperst in open goederenwagens overgebracht. We kregen 7 dagen lang geen eten noch drinken. Bij elk station moesten we de dode gevangenen uit de wagens werpen. Bij aankomst bleven er amper 700 gevangenen over. Al de anderen hadden de dodentocht niet overleefd. Een gevangene smeekte gedurig om water. Ondanks de waarschuwingen van een medereizende dokter vulde een Duitse bewaker een drinkbeker met water en goot deze over het gezicht van de man. Hij likte er aan en stierf.

Het verblijf in het kamp van Ravensbruck zelf was een verschrikking. Het kleine stukje brood dat we kregen was volledig beschimmeld en de soep was meer water dan soep. Tweemaal per week werden de doden er met een vrachtwagen opgehaald. Op 25 april moest ik mijn dorpsgenoot Urbain Vandormael overbrengen naar het hospitaal. Het was de laatste maal dat ik hem zag. Hij zou de bevrijding niet meer meemaken.

Enkele dagen voordat het kamp zou bevrijd worden door het Russische leger bleven er van de 700 gevangenen die van Ravensbruck gekomen waren, er volgens Pierre nog een handvol over, een zestigtal. Tijdens het appel door de Duitsers werden regelmatig gelederen afgevoerd uit het kamp. Wat ermee gebeurde wist mijn zegsman niet te vertellen. Hij heeft ze nooit meer gezien. Hij zelf heeft zich verstopt in het kamp. Overdag bleef hij in de barakken tussen de dekens die vol vlooien en vol muizen zaten en 's nachts durfde hij naar buiten om wat te bekomen van het vuil.

Op 29 april 1945 werd het kamp bevrijd door het Russische leger. Diegenen die ons hadden bevrijd waren vriendelijk, maar de Russische bezettingstroepen waren nog onmenselijker dan de Duitsers. Het weinige dat we nog bezaten werd ons afgenomen. Het waren echte beesten zoals zij ons behandelden en de vrouwen in het kamp werden allemaal gemolesteerd en verkracht. Pierre vertelt ook dat er bij hun een jonge vrouw was die ze de ganse tijd hebben verstopt. Haar haren waren even kort geknipt als de mannen rondom haar, zodat ze niet opviel. Franse krijgsgevangenen brachten ons tot bij het Engels leger te Shwerin. Daar aangekomen werden wij regelmatig gecontroleerd, omdat vele SS. bewakers zich onder de bevrijdde gevangenen mengden om zo te kunnen ontkomen aan hun verdiende straf.

Op 14 juli kwam ik in Turnhout aan, waar ik een fatsoenlijk pak aangemeten kreeg en op 15 juli was ik terug thuis. Eindelijk was de verschrikking voorbij. Ik was de enigen van ons dorp die dit verschrikkelijke hoofdstuk uit de geschiedenis overleefd had. Ik woog nog 35 kg. Nooit zal ik vergeten wat er met mij, en zovele anderen in dat verschrikkelijke oorlogsjaar gebeurd is.

Ik was er bij toen Pierre terug kwam uit de verschrikkelijkste periode van zijn jonge leven. Ik besepte nog niet wat het moet geweest zijn maar ik weet nog dat er veel volk op de been was bij zijn thuiskomst om hem te begroeten..

André Schiffeleers

VANDORMAEL Emiel
30 jaar
✦ Sandbostel 2-5-45

VANDORMAEL Urbain
27 jaar
✦ vermist

VANSTRAELEN René
22 jaar
✦ Neuengamm 3-12-44

VANSTRAELEN Firmin
18 jaar
✦ Neuengamm 4-12-44

VANDORMAEL Hubert
59 jaar
✦ Neuengamm 29-1-45

BORGERS Louis
37 jaar
✦ Olsdorf (Hamburg) 5-11-44

BAMPS Armand
50 jaar
✦ Schandelah 24-11-44

BAMPS Isidoor
18 jaar
✦ Diest 11-4-44

NIJNS Joseph
24 jaar
✦ Nieuwerkerken 1-8-44

GILIS Gaston
21 jaar
✦ Schandelah 25-9-44

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
7de Jaargang – September-Oktober 2011

Redactie- en coördinatieadres:

Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

Lay-out: Valère Grauwels

OUDE GEBOUWEN EN FAMILIES IN WIJER – Deel 9

Ook bij deze aflevering kan de kaart afgedrukt in het infoblad van november-december 2010 gebruikt worden. Nu staan "Het Moleken" en "De Maalderij" van Emile Huybrechts in de kijker; zij zijn gelegen aan het raakpunt Schansstraat-Verlaerstraat, in de onmiddellijke omgeving van de kapel van De Koude Steen.

Het Moleken.

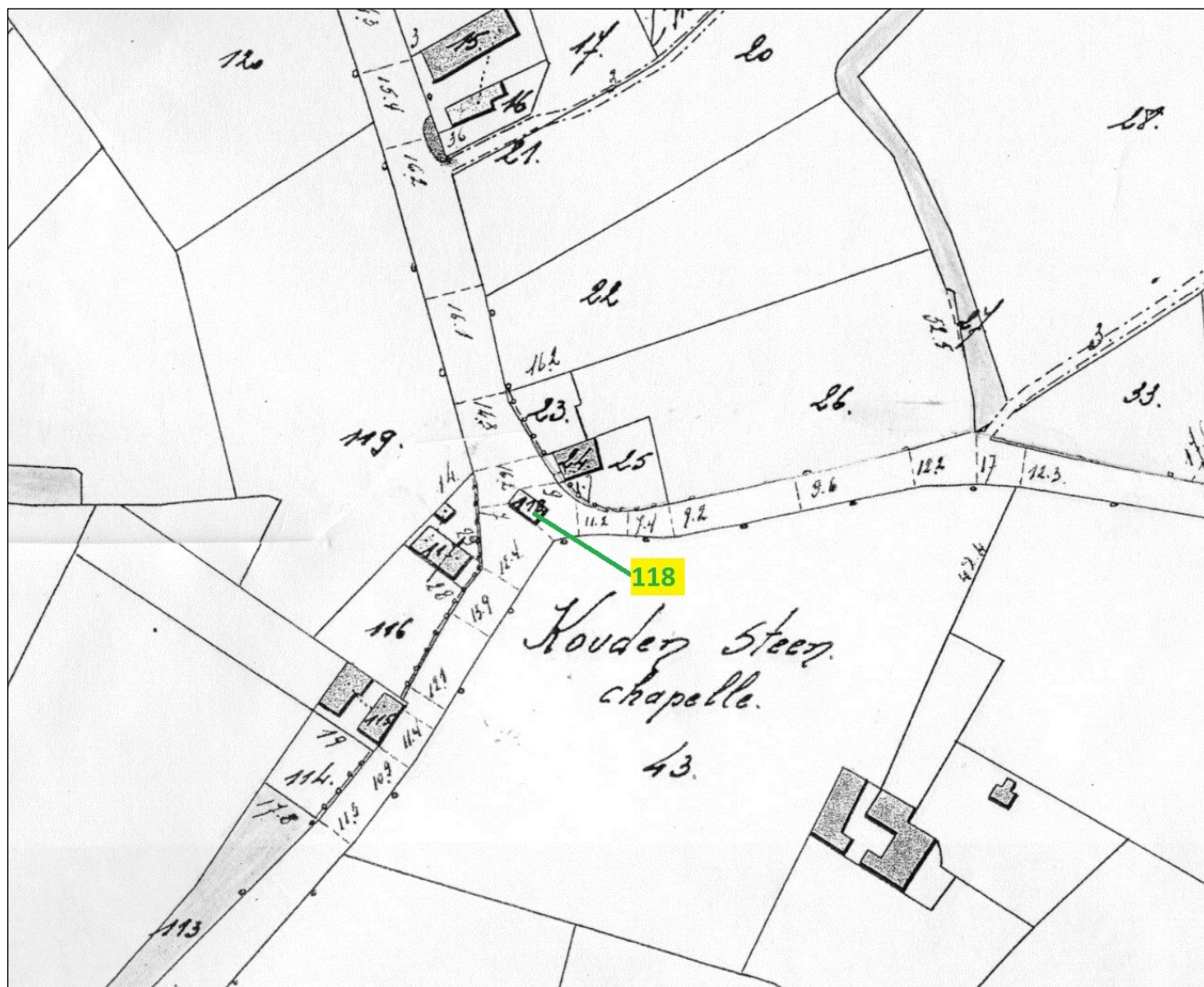
Op de kaart uit 1841 ziet men de percelen 23 (boomgaard), 24 (huis en koer), 25 (tuin), en 26 (landbouwgrond). In 1845 waren die percelen en gebouwen eigendom van de landbouwer Henri Degeling. Zijn zuster Margaretha was in 1818 getrouwd met Michel Vanstraelen, en hertrouwd in 1820 met Arnoldus Franciscus Slingers. Michel was in 1819 gestorven op 27-jarige leeftijd toen zijn echtgenote Margaretha zwanger was. Het kindje werd geboren en is na 22 dagen in 1820 gestorven. Hetzelfde jaar (her)trouwt Margaretha met Arnold Slingers. Henri Degeling (+1866) was op zijn beurt de schoonbroer van Arnold Slingers; zijn vrouw heette Regina Slingers.

Door notariële verkoop van de eigendommen van bovengenoemde familie komt de hofstede met gronden uiteindelijk in bezit van Pieter-Jan Vanstraelen (1856-1922) en zijn echtgenote Philomena Thoelen (1853-1933). Zij hadden 10 kinderen.

Het was dit echtpaar dat reeds in 1880 naast hun landbouwbedrijf begon met de uitbating van café "Het Moleken". Vandaar noemde men hun kinderen Jef van 't Moleken, Gustaaf van 't Moleken, enz....

Het café heeft 100 jaar bestaan, van 1880 tot 1980. Behalve het café was er ook een kruidenierswinkel in het gebouw. Deze is (mogelijk) iets eerder dan het café gesloten? In een vorige bijdrage werd reeds beschreven hoe de "handboogschutterij van Wijer" er haar verenigingslokaal had, en dat er iedere zondag "schieting" was op de schietstand gelegen op het perceel nr. 26 (zie kaart).

Na Pieter-Jan en Philomena hebben hun dochter Martha (1897-1973) en echtgenoot Martin Knapen het café en de winkel overgenomen. In deze periode heeft Maria Knapen er ook een naaischool gehad, waar veel meisjes uit Wijer en naburige dorpen hun stiel als naaister leerden. Na Martha en Martin heeft hun dochter Simonne samen met haar echtgenoot Florimond Senden de winkel en het café verder uitgebaat tot aan de sluiting.

1841

2011

Het Moleken

De Molen van "Mil van Jen"

Veel van deze gegevens komen uit de registers van de burgerlijke stand van Wijer, evenals uit het boek "Genealogie Vanstraelen" geschreven door Valère Vanstraelen (zoon van Ernest en tevens achterkleinzoon van Pieter-Jan) en Martin Sloomakers die zelf ook met een meisje uit het geslacht Vanstraelen getrouwd is. Dit boek is zeker een aanrader voor diegenen die geïnteresseerd zijn in stamboomonderzoek en familiegeschiedenis omdat het mogelijk "ALLE" Vanstraelens bevat vanaf 1500 tot en met 2000.

Op het perceel 22 stond later het café "In de vlieg". In 1842 was dit perceel eigendom van de rentenier Hardêques uit Sint-Truiden.

Perceel 20 was in 1842 eigendom van Arnold Vanbergen. Nr. 27 was een bos en werd Mattes Bos genoemd, verwijzend naar Martinus Vanbergen die er in een huis woonde dat rond 1880 zou gebouwd zijn. Later hebben zijn neef Jefke Vanbergen en zijn vrouw Martha en kinderen gewoond totdat zij verhuisden verderop in de Schansstraat waar Paul en Jos nog ooit een garage hebben uitgebaat.

De Molen van "Mil van Jen".

Wanneer men de kaart bekijkt ziet men dat de "kapel van de Koude Steen" (nr. 118) toen eigenlijk te midden van een knooppunt van straten lag. Dat is later veranderd naar de huidige toestand, en met een verbreding van de wegen. Dit gebeurde in die mate dat de bocht méér afgerond werd over het perceel nr. 43, waardoor de kapel samen met de maalderij op een groter eiland kwam te liggen. De huidige Schansstraat loopt also voor het gebouw door richting Nieuwerkerken. De maalderij-winkel van Mil Huybrechts en Eufrasie Maes werd dan ook pas begin 1900 gebouwd, en dit door Cornelis Eduard Baeten (molenaar), afkomstig van Zonhoven en getrouwd met Jozefien Ruymen, een meisje van Kozen. Oudere mensen in Wijer herinneren zich nog de molenaar Henri Schreurs. Hij nam de molen over van Baeten. Henri Schreurs en zijn echtgenote Leonie Knaepen (gehuwd in 1908) hadden geen kinderen. Toen Henri weduwnaar werd kwam Mil Huybrechts hem in de molen helpen. Enkele jaren later heeft Emile op zijn beurt de molen gekocht en het bedrijf verder gezet.

Emile Huybrechts was getrouwd met Eufrasie Maes, de dochter van schoolmeester Marcel Maes. Zij hadden meerdere kinderen waarvan één van de dochters "Tine" de winkel verder heeft uitgebaat totdat zij zelf een huis gebouwd heeft en erin is gaan wonen. Met het overlijden van Emile in 1971 hielden alle molenactiviteiten op. Nadat Tine verhuisde werd het gebouw verkocht, deels verbouwd, en bevindt het zich in de huidige staat (zie foto).

Tenslotte liggen er nog perceel 119 (land), en 117 en 116 (huis en tuin) van Thijs Guillaume (Willem) waar later Leopold Vanstraelen (Pol van 't Moleken) gewoond heeft. De percelen 113, 114 en 115 (huis en tuin) waren in 1842 eigendom van de weduwe Arnold Slingers (Margaretha Degeling). Deze percelen zijn later in handen gekomen van de nakomelingen van Arnold, o.a. Anna Barbara Slingers, en haar zoon Arnold (Nol) de kuiper die er café hield met een van de eerste televisies in het dorp.

Dat waren zo maar eventjes 3 café's en 2 kruidenierswinkels binnen de 50 meter van mekaar.

AANDACHT VOOR DE KLEINE LANDSCHAPSELEMENTEN

- De restauratie van de "Paesmangrot" te Kozen

In 1881 werd te Kozen aan de Mierhoop met de grens van Wijer door de jonkman Stannis Senden, landbouwer en burgemeester van Kozen, te midden van zijn akkers een "O.L.Vrouw van Lourdesgrot" gebouwd, met de zwerfstenen die er boven geakkerd werden. Dit voor zijn tijd opvallend initiatief kwam er al vrij kort na de verschijning van O.L.Vrouw aan Bernadette Soubirou te Lourdes (Fr.) in 1858. De inwoners van Kozen gaven deze grot lange jaren een plaats in hun Mariaverering.

De familie Senden, en haar aangetrouwde familie Paesmans, waren vooraanstaande families in de Kozense gemeenschap. Pater scheutist Alexis Senden (1857-1906), zoon van Jan Senden en Elisabeth Bamps, behoorde tot de eerste groep missionarissen die in 1894 naar de Congo Vrijstaat van koning Leopold II trokken. Hij stierf er in 1906 in zijn St-Trudo-missiepost. Een monument aan de kerk van Kozen herinnert aan deze vroege missionnering.

Zijn broer, kanunnik Jozef Senden (1855-1946) groeide door zijn ongeziene sociale inzet voor de jeugd en het onderwijs uit tot de Limburgse promotor van allerhande organisaties en publicaties tegen o.a. het toenmalig alcoholmisbruik en voor "geheelonthouding".

Josephine Senden, het enige meisje uit dit gezin Senden, huwde met landbouwer Leo Paesmans. Zij werd moeder van o.a. priester Benedictus Paesmans (1900-1989) die het sociaal werk van zijn ooms verder zette door o.a. een Volkstehuis aan de Hasseltse kanaalkom uit te bouwen tot een opvangcentrum voor daklozen en ex-gevangenen, en tevens de zetel van de Limburgse AA-beweging.

Deze grot was dus oorspronkelijk een "Sendengrot". Door erfenis kwam ze in bezit van Benedictus Paesmans, die zijn landbouwgronden verhuurde aan zijn neef en fruitteler Remi Raskin. Deze werd er op zijn beurt eigenaar van, met de belofte de grot en haar traditie in stand te houden, zoals nu is gebeurd.

De recente restauratie van de "Paesmansgrot" op initiatief van zijn zoon Etienne Raskin, wiens oma Juliana Paesmans heette en die gehuwd was met Julien Raskin, werd uitgevoerd door zijn Poolse fruitplukkers. Op 8 juni 2011 werd de vernieuwde grot gewijd door priester Marcel Raskin, zijn heeroom en een broer van zijn vader Remi.

-Kappellekesroute in kaart gebracht.

Ieder huisgezin ontving recent in zijn brievenbus een vernieuwde wegenkaart van onze vier kerkdorpen. Méér nog, op de keerzijde staat een kaart van de "kappellekesroute" waarop kerken, grote en kleine kapellen en grotten (19 stuks in het totaal) samengevoegd als een gedetailleerde toeristische route worden aangeboden. Kozen telt er 9, Binderveld 7, Nieuwerkerken 4, en Wijer 3.

De parochiekerk die een eerder klassieke patroonheilige heeft is Kozen (Sint-Laurentius); de kerken van Wijer (Sint-Pietersbanden), Nieuwerkerken (Sint-Pieter), en Binderveld (Sint-Jan Baptist) daarentegen verwijzen naar een vroeg-kristelijke patroonskeuze.

Ook bij de kapellen is er een duidelijke evolutie wat ouderdom en volkse verering betreft. Kapellen met namen zoals O.L.Vrouw van Zeven Smarten, O.L.Vrouw van de koorts, Kristus op de Koude Steen zijn doorgaans veel ouder dan de grotten en de kapellen die verwijzen naar O.L.Vrouw van Lourdes, O.L.Vrouw van Banneux, het Heilig Hart, en Sint-Jozef. De kapellen van Sint-Rochus, Sint-Donatus, Sint-Antonius zijn ook oud en duiden op een volkse verering in relatie tot ziekten en natuurgeweld.

Deze kappellekesroute-kaart heeft niet alleen een toegevoegde waarde voor het cultuurtoeristische patrimonium van Nieuwerkerken. Ook het belang op religieus en historisch vlak van deze vaak kleinere landschapselementen vraagt om instandhouding en bestendige aandacht van inwoners en overheden.

WIE WAS WIE IN SINT-TRUIDEN ?

Recent werd in de Keizerszaal te Sint-Truiden het boek "Wie was wie in Sint-Truiden ?" voorgesteld. Dit biografisch repertorium (256 blz.) werd samengesteld door de bibliothecarissen-historici Willem Driesen en Kamiel Stevaux, en beschrijft méér dan 450 Truienaren in uitgebreide biografieën, vanaf Sint-Trudo en Christina de Wonderbare tot op heden, personen die opvallend hebben bijgedragen aan de lokale en nationale geschiedenis. Dit belangrijk boek krijgt zo mogelijk nog een vervolg.

Als buurgemeente van Sint-Truiden is dit boek ook interessant voor Nieuwerkerken gezien de grote betrokkenheid met o.a. de aangrenzende kasteeldomeinen Nonnenmielen en Nieuwenhoven en het dorp Kortenbos dat tot voor de laatste fusie van gemeenten nog bij Kozen hoorde.

Ook enkele inwoners van Nieuwerkerken, Kozen en Wijer komen uitgebreid aanbod:

- Huibrecht Creten (1823-1894), pastoor van Wijer en auteur van volkse romans,
- baron Edmond Whetnall (1843-1913), senator en burgemeester van Nieuwerkerken (1869-1899),
- kanunnik Jozef Senden (1855-1946), promotor van anti-alcohol verenigingen,
- René Lambrechts (1908-1944), verzetsman Geheim Leger,
- Jules Knapen (1924-2011), geneesheer-psychiater Sancta Maria,
- Georges Lisabeth (1943-2009), populaire liedjeszanger alom bekend in Vlaanderen onder het pseudoniem Joe Harris.

"Wie was wie in Sint-Truiden ?" is een aanrader voor iedereen die van lokale geschiedenis houdt.

Geïnteresseerden kunnen dit boek nog verkrijgen via de Stedelijke Bibliotheek, Minderbroedersstraat te Sint-Truiden.

HET "CONGOLIED" VAN PASTOOR CRETEN

David van Reybrouck ontving in 2010 de AKO-literatuurprijs voor zijn non-fictionboek "Congo". Op indrukwekkende wijze wordt hierin een totnogtoe ongekend en genuanceerd beeld opgehangen over de geschiedenis van onze vroegere kolonie, van koning Leopold II als haar eerste eigenaar, en van België als laatste kolonisator.

Ook pastoor Pieter-Huibrecht Creten (1823-1894) in Wijer bleef niet onberoerd bij dit grootse avontuur. Hij voelde zich zoals zovelen uit zijn tijd nauw betrokken bij dit verhaal waarin een kleine katholieke monarchie zoals België zich toenmalig op wereldniveau kon manifesteren.

Hij schreef de tekst voor een huldlied waarin hij in zes strofen bijna euforisch de grootheid van Congo en zijn "beschavers" bezong. De melodie die zijn gedicht moest ondersteunen ontbreekt helaas.

Is er een verband tussen het vertrek van de scheutist-missionaris Alexis Senden uit Kozen naar de Kongo Vrijstaat in 1894 en het ontstaan van dit lied-gedicht van pastoor Creten uit Wijer die in hetzelfde jaar overleed?

CONGOLIED

Hoe heet het land, waar Leopold
Een Belgisch nieuw banier ontrolt
Van menselijke ontslaving?
Waar hij de jeugd van 't vaderland
Naar henen zendt, met in haar hand
De fakkel der beschaving?

Daarheen! daarheen! daarheen
Uit dorpen en uit steên!

Waar ligt het land, waar de olifant
Met hoopen den ivoeren tand
Laat vallen op zijn gangen,
Waar appelsien en druif en vijg,
Aan elken struik, aan elken twijg
Volop te wieglen hangen?
(Daarheen! daarheen! daarheen!)

Waar bruischt de grootste stroom der aard'
Vol watervallen in zijn vaart,
En meren in zijn armen,
Bijna getemd met stoom en schip
Tot in zijn laatste kolk en klip,
Om handel te beschermen.

(Daarheen! daarheen! Daarheen!)

Waar een onmeetbaar somber woud
Met boomen eeuwen, eeuwen oud,
Waar nooit de bijl aan roerde,
Den stoute handelaar verrijkt,
Die noch voor leeuw noch slangen wijkt,
En ze over zee vervoerde.

(Daarheen! daarheen! daarheen!)

Wijs onze priesteren dat land,
Van 's Heilands kruis nog onbeplant
En zonder Evangelie,
En ijlings roepen zij in schaar,
In weerwil ook van doodsgevaar
En dorstig naar martelie:

Daarheen! daarheen! Daarheen!
Uit dorpen en uit steên!

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
7de Jaargang – November-December 2011

Redactie- en coördinatieadres:

Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

Lay-out: Valère Grauwels

Met deze laatste aflevering van het jaar sluit Info Heemkunde Nieuwerkerken haar 7de jaargang af.

2012 is voor onze vereniging belangrijk omdat zij in haar huidige samenstelling dan reeds 10 jaar actief is. Hieraan zal op gepaste wijze aandacht besteed worden (infoblad, tentoonstellingen, geleide bezoeken, en publicaties).

De Voorzitter en de Leden van Heemkunde Nieuwerkerken wensen alle inwoners een voorspoedig en creatief 2012.

DE SCHOOLSTRIJD TE NIEUWERKERKEN IN DE 19^e EN IN DE 20ste EEUW

Meester Joris Schrijft in zijn "Geschiedenis van Nieuwerkerken" dat de kerktoeren, sieraad van iedere kerk en gemeente, onvoltooid bleef tot 1854. Verder schrijft hij ook dat de gemeente in 1851 tot het besluit kwam "om eene school in het midden des dorps te bouwen waar de kinderen van beide geslachten de klassen van een lager onderwijs konden bijwonen".

Op de gemeenteraad van 6 mei 1851 bleek "doordat men besloten had een gemeentelijke school te bouwen was er geen mogelijkheid meer was om uit de gemeentekas bij te dragen aan de bouwkosten van de kerktoeren".

In 1879 werd de wet van 1842 op het lager onderwijs herzien. Ternauwernood was de wet in beide kamers gestemd of in alle gemeenten waar de pastoors meestal alleen heer en meester waren kwam er opstand tegen die wet.

"Geestelijken, ondersteund door hunne dagbladen en enige rijke kasteelheren, bouwden scholen en dwongen de ouders er hunne kinderen naartoe te zenden. Aan dezen die zich niet vrijwillig onderwierpen werd alle onderstand onttrokken, ja hen werd zelfs de biecht en hunne kinderen de eerste communie geweigerd. Gemeente onderwijzers welke pas enige maanden geleden de boezemvrienden der geestelijken waren werden nu door hen gehaat, bespot en vervolgd omdat zij getrouw bleven aan het vaderland, en de heerszuchtige grillen der geestelijken niet wilden inwilligen" schrijft meester Joris.

"Het land zegt NEEN", onder deze slogan organiseerde het Nationaal Comité voor Vrijheid en Democratie op 26 maart 1955 te Brussel een grote protestbetoging tegen "de Wet Collard". In dit comité waren alle katholieke zuilen vertegenwoordigd: Vakvond, Boerenbond Middenstand, Werkgevers, Sociale organisaties, en Onderwijs. De Christelijke Volkspartij-CVP en de Kerk mobiliseerden op die wijze alle beschikbare krachten dienstig voor hun politiek verzet.

Op 4 maart 1883 werd meester Joris gevierd: 35 jaar onderwijzer in de gemeenteschool. In 1884 verlengde het gemeentebestuur de schoolvakantie tot 12 november 1884, en de dag van de verkiezingen op 19 oktober 1884 ontving de gemeente onderwijzer "eene beslissing van de gemeenteraad waardoor men hem verwittigde dat de gemeenteschool was afgeschaft en door de private school vervangen werd. Ziedaar de onderwijzer die gedurende 35 jaar aan de opvoeding der jeugd gewerkt heeft, opeens door den haat die zijnen pastoor hem toedroeg van zijne bediening opgeschorst werd en door eenen private vervangen". Tot daar meester Joris.

Katholieke Vrije School

In de brochure "Diamanten priesterfeest van Jan Meuwissen 1924-1984" lezen we: "Vader Bartholomeus Meuwissen werd geboren te Genck op 7 oktober 1858. Hij leerde voor onderwijzer en kreeg een betrekking in Nieuwerkerken. De schoolstrijd was toen in volle gang. Hij stond in voor het katholiek onderwijs in deze gemeente. Hij was niet benoemd door de staat maar kreeg in 1881 en 1882 een vergoeding van 1250 frank. Hij huwde Magdalena Geelen, een weeskind dat verbleef bij haat tante die huishoudster was bij pastoor Voets. Zij kregen 11 kinderen".

Naast onderwijzer was Bartholomeus ook secretaris van de gemeente en schrijver-schatbewaarder van het genootschap van Sint-Vincentius.

In de parochie archieven van Nieuwerkerken vinden we in 1882 aan uitgedeelde voorwerpen 44 hemden, 66 broeken, 37 vesten, 6 blauwe kielen, 60 meisjeskleden, 8 rokken, 17 sargiën, en 6 jakken. Verder was hij nog actief in andere kerkelijke genootschappen.

Daarmee begon in onze dorpsgemeenschap en in het hele land de "schooloorlog". Gemeenten en staat zorgden voor het onderwijs. De invloed van de Kerk en de geestelijkheid werd verminderd in 1870-1880 doch zij zorgden, geholpen door pastoors en kasteelheren die in die tijd oppermachtig waren in de gemeentelijke overheid, voor een tweede onderwijsnet n.l. het "vrije onderwijs".

Ouders die hun kinderen naar het officieel onderwijs stuurden werden door veel pastoors aanzien als slechte christenen, zoals ook nog later in 1950 het geval zou zijn. Officieel onderwijs werd afgeschilderd als minderwaardig. Kinderen uit het officieel onderwijs waren voor veel pastoors niet welkom in de katholieke jeugdverenigingen. Ten tijde van pastoor Fransen was er in ons dorp wrevel en vijandigheid tussen enerzijds zij die betreurden dat de gemeenteschool en onderwijs kapot gemaakt was en anderzijds de pastoor en kerkgezinden. De latere pastoors Lathouwers en Creyns waren ook hevige tegenstander van het officieel onderwijs.

Gelukkig is de vijandigheid, de onverdraagzaamheid en de ongelijkheid tussen vrij en officieel onderwijs bijna uitgestorven, en worden beide onderwijsnetten nu door de grote meerderheid als evenwaardig beschouwd. Ouders en kinderen kunnen nu in volle vrijheid het onderwijs kiezen dat zij het beste achten voor hun kinderen.

Zelf ben ik gaan betogen tegen de wet Collard in 1954-1958, wanneer de schoolstrijd een echte schooloorlog werd met stakingen en betogingen, al moet ik toegeven dat de socialistische minister Collard méér goed dan kwaad gedaan heeft voor het personeel van het vrij onderwijs.

Enkele vergelijkingen:

Voor Collard	Na Collard
De weddes gingen eerst naar de inrichtende macht (klooster/parochie) en dan pas naar het personeel.	Weddes rechtstreeks naar het personeel.
Vrouwelijke leerkrachten die huwden verloren hun betrekking.	Vrouwen die huwden behouden hun betrekking ook in het vrij onderwijs.
In het vrij onderwijs schoolgeld en boeken zelf betalen.	In het officieel onderwijs gratis.
Pastors/kloosterorden baas in de schoolcomité's over benoemingen en ontslag van het personeel.	Gemeente, provincie en staat benoemen.
In de vrije school godsdienst volgen.	In het officieel onderwijs keuze tussen zedenleer of godsdienst.

In de schoolstrijd – schooloorlog van 1954-1958 beweerde het vrij onderwijs (bij monde van de Christelijke Volkspartij - CVP) dat het ging over "de ziel van het kind". Socialisten en Liberalen (voorstanders van het officieel onderwijs) beweerden dat het ging over "de frank van het kind".

Laat ons in godsnaam samen en in vriendschap zorgen voor zowel "de ziel" als voor "de frank" van het kind.

P.S. Gerard Joris was onderwijzer in Nieuwerkerken in de gemeenteschool, een groot stenen gebouw dat tot circa 1960 stond waar Roger Strauven-Coenen gebouwd heeft, tegen de parking aan de kerk. In het schoolhuis woonden veel jaren Mathilde, Rikus en Beer van Raisin familie Joris.

JEANNE ELISABETH SCHRAPNELLE

In 2012 zal de Grote Oorlog 1914-1918 op grote schaal herdacht worden. Heemkundige kringen zullen van uit hun lokale invalshoeken zeker op dit thema inspelen, zo ook Heemkunde Nieuwerkerken.

Om hierin een kleine aanzet te geven wordt hierna een vreemd gedicht gepubliceerd. Het werd ons bezorgd door medelid Josiane Carlens die het kreeg van een tante. Het is waarschijnlijk de tekst van een marktkramersliedje dat na de Eerste Wereldoorlog gezongen werd.. Het verhaal gaat over een kind in de Westhoek dat door Gentse soldaten uit het puin van een brandend huis werd gered.

De stad scheen gans verlaten
 Alles was doods en stil
 Geen mens langsheen de straten
 Den avond die viel in
 Opeens weerklonk als uit den grond
 Een kindergeschreeuw als geweën
 't Was in een gescholen donkere hoek
 Waar men het lief kindje daar vond.

De vader die was heen gevlucht
 Was van 't gevaar beducht
 Liet daar het kindje gans alleen
 In lijden en geweën
 Zijn brave moeder vond den dood
 In het huis dat in puin was, verdwenen
 Wat was dat toch een droevig lot
 Voor 't kind dat daar zo lag te wenen

'k Schenk u een vader weer
 En eene moeder teer
 Zo spraken onze moedige soldaten
 Wij zullen zorgen en u nooit verlaten
 Als de oorlog is gedaan
 En we naar huis toe gaan
 Dan zult gij mijn lief klein kind wel gekend
 Meegaan met ons naar Gent

Soldaten van de klas veertien
 Hadden het gauw gezien
 Namen het kindje dadelijk op
 Vol vreugde wierd het gedoopt
 Zij wilden allen vader zijn
 Om het hun naam te mogen geven
 En zo kwam het dat die lieve klein
 De naam van Schrapnelle zal beleven

Jeannette Elisabeth Schrapnelle
 't Gekende oorlogskind
 Gevoelt zich bij den troep zeer wel
 Van allen wordt 't bemind
 Met vijven trokken zij om 't lot
 Wie van 't kindje moest erven
 De vader vluchtte en moeder is dood
 Wij zullen ons vijf toch niet sterven

MATHIEU VAN BERGEN (1913-1987) VERTELT...

Voor een beter begrip van het dagelijks reilen en zeilen van onze voorouders zijn ooggetuigen een belangrijke bron. Jef Bonneux was er zo een te Kozen, en Mathieu Vanbergen was dat in Nieuwerkerken. Van beroep tuinder koesterde hij méér dan gewone belangstelling voor de geschiedenis van zijn dorp, voor lokale gebruiken, voor dorpsfiguren en volkscultuur. Burgemeester Secretin noemde hem terecht onze "gemeente-archivaris".

Ons medelid André Schiffeleers, eveneens bezeten van deze heemkunde microbe, sprak met Mathieu kort na zijn pensionering over de eigenheid van de gehuchten die de gemeente uitmaken, en over de wijkkermisen als enig jaarlijks terugkerend plezier.

Veertig jaar geleden was Nieuwerkerken nog een dorp zonder straten, of liever gezegd zonder straatnamen. Dat zo een toestand méér dan 150 jaar stand hield is eerder uniek in de Belgische geschiedenis. De reden hiervoor is nochtans duidelijk. Het Nieuwerkerken van voor de fusies van gemeenten (1970) was een samenvoeging onder het Franse Bewind ontstaan uit drie aangrenzende doch wel afgebakende gebieden van verschillende oorsprong.

1. Het echte Nieuwerkerken was een vrijgoed dat behoorde tot het domkapitel van Sint-Lambertus te Luik, en bestond uit de Boterberg, de Dries, Hoeselaar en sporadisch nog genoemd de Witte Dries.
2. De Heerlijkheid en Justitie Tichelrij, waar tot 1770 Markies Dève de heer was. Tichelrij was onderverdeeld in Groot- en Klein Tichelrij, Rozenbos, Beukenbos, Begijnenbos, Hakbos, Kaelheide en de Ring.
3. Schelfheide was een leen van de graven van Duras, en op zichzelf nog verdeeld in Schelfheide en Raasbeek.

Deze drie entiteiten vormden in het dagelijkse samenleven de gemeente Nieuwerkerken, en ze werden door hetzelfde postkantoor bediend. Schelfheide hoorde administratief evenwel bij de gemeente Gorseme. In de burgerlijke stand van die tijd staan geboorten vermeld zoals "geboren op de Dries", "op Tegelrij" of "op Schelfheide"... Niemand die er aan dacht om een straatnaam te vermelden. Toch was er één uitzondering: er was ook de Kerkstraat die zögezegd aan geen van de drie entiteiten toebehoorde. Zij fungeerde zöwat als een grens tussen de anderen. Van de Grote Steenweg, en de Nieuwe Steenweg, ook Boulevard genoemd, was er toen nog geen sprake.

Door hun kunstmatige samenvoeging konden deze drie gehuchten elkaar niet luchten. De bewoners van Tichelrij werden uitgescholden voor boskanters, en daar was wel reden voor. Wij, de mensen van Tichelrij, noemden de Dries het "strooien dorp", en of daar reden toe was kan ik niet zeggen. Ik denk wel nog steeds aan de pandoeringen die we hierom van die van de Dries kregen. We moesten samen naar dezelfde school, kerk en catechismus en vierden samen de grote kermis op de zondag na Sint-Pieter. Naar het schijnt werden er vroeger regelmatig oude vetes op die kermis uitgevochten.

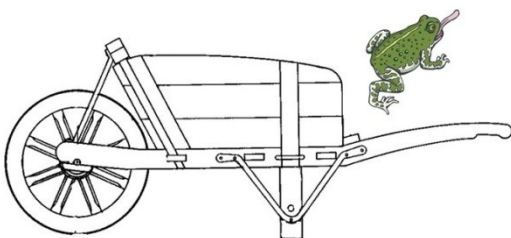
Ieder gehucht had ook zijn eigen wijkkermis. Rond 1920 was er op Klein Tichelrij nog één café, die bij Eduard Vandezande. Deze man evenals zijn vrouw waren inwijkelingen, en desondanks toch graag gezien. Hij was schoenmaker en haarkapper. Mathieu Vanbergen heeft er jarenlang zijn haar laten knippen en betaalde daar 5 centiemen voor. Op zekere dag werd hiervoor 25 centiemen gevraagd hetgeen de klanten een toch royale opslag vonden. Doch Eduard had er een goede reden voor; hij werkte nu met een nieuw machine, en dat had zijn prijs. Ondernemend dat hij was bleek ook uit zijn activiteiten als herbergier en winkelier. Daarenboven was hij ook nog landbouwer, en verkocht hij veevoeders en meststoffen. In 1937 werd hij zelfs burgemeester. Mathieu Vanbergen herinnert zich nog dat tijdens de wintermaanden de twee meest gevraagde winkelwaren petroleum en bakharing waren. In het dialect sprak men over een bokking of piet. De lege verpakking van bakharingen werd pietekas genoemd.

“Vandezande kermis” werd nogal laat in het najaar gevierd, en begon met een loopkoers voor honden. De dieren werden op een rij geplaatst en een paar honderd meter verder stonden hun eigenaars te wachten. Bij het startsignaal riep of floot de eigenaar op zijn hond. Een echte koers in regel werd het nooit; sommige honden verkozen gewoon de vrijheid of hadden méér aandacht voor de andere sekse dan voor hun baas. De winnaar van dit spektakel kreeg een nieuwe halsband.

Vervolgens kwamen de kinderspelen aan de beurt. Het “staakklimmen” was attractief. Een lange staak rechtop gezet werd ingesmeerd met bruine zeep. De klauteraars hadden zand in hun zakken nodig om hun handen in te smeren en om also het glijden min of meer te neutraliseren. Maar het duurde erg lang vooraleer iemand erin slaagde de top te behalen en er de vastgebonden eerste prijs binnen te halen.

Een ander kwajongensspel was “siroop likken”. Een bord werd met siroop gevuld met hierin een geldstuk verborgen. Deze munt moest er met de tong uitgehaald worden, hetgeen niet eenvoudig was en vooral aanleiding gaf tot lachwekkende besmeurde gezichten. Een hierop volgende opdracht bestond eruit een munt te zoeken in een diepe kom gevuld met pluimen. Gezien de gezichten nog vol hingen met siroop uit de vorige test leken de deelnemers niet meer op harige doch wel op pluimige wildemannen.

Dan kwamen de volwassenen aan de beurt. Als eerste spel was er het “kruiwagen rijden”. Dit ging als volgt. De vrouw moest de man op de kruiwagen laden, 200 meter lopen met de man in de kruiwagen, rond een stang draaien, en dan het traject terug. Iedereen had zijn eigen kruiwagen bij. Het waren van die grote modellen, volledig uit hout vervaardigd, het wiel inbegrepen. De wedstrijd ging altijd door, weer of geen weer, nat of droog, zand op de wegen of modderpoelen. Er werd geschoven en tegen elkaar gebotst, met de nodige aanmoedigingen erbij. Dat sommige vrouwen er niet voor terugdeinsden om hun man om te kieperen in gracht of waterplas was op voorhand geweten en verwacht. Er werd gelachen en gevloekt, want niemand belandde graag in de gracht.

Een tweede spel was het “kikkervaren”. Op de kruiwagen werd een levende kikker gezet. Daarmee moest er een traject afgelegd worden zoals bij vorige proef. Sprong de kikker tussentijds van de kruiwagen af, moest hij gevangen worden en herbegon de koers. Botsingen bleven dan ook met dit spel niet uit, en het vervolgens vangen van de kikkers door jongens en meisjes over- en door elkaar gaf uiteraard het meeste plezier.

Het derde spel was het "eikloppen". De toeschouwers stonden in een cirkel en de speler in het midden van de ring. Drie meter voor hem werd het kippenei gelegd dat hij met een dorsvlegel moest stukslaan. Hij werd evenwel geblinddoekt, en na enkele malen te zijn rondgedraaid was hij alle besef van richting kwijt en begon hij tot groot jolijt in het wilde weg om zich heen te slaan met de dorsvlegel. Dat spektakel werkte niet alleen op de lachspieren, het was daarbij soms ook gevaarlijk hoe met de vlegel in het niets werd gezwaaid ondanks de juiste en vooral ondanks de verkeerde aanduidingen die de omstaanders ten beste gaven. De spelers wisselden af doch zelden kwam het tot een gebroken ei. Er waren bovendien toch geen prijzen te winnen; alleen het spektakel was belangrijk.

Blind ei slaan - Kinderspelen Breughel

Zo werd het dan stilaan avond tijd om naar huis te gaan; de dieren moesten immers gevoederd worden. Ouderen en zeker de jeugd ging nadien terug; er werd dan in openlucht of onder een afdak gedanst op de tonen van een trekorgel (accordeon). Er werd gedronken: bakken genever, pinten en kappers bier. Lange zwarte saucissen om de honger te stillen, veel peper en zout wat dorstig maakt, en kermiskaramellen in een papiertje waarop een spreuk te lezen stond waren vaste elementen van een geslaagde kermis die om 22 uur weer voor een jaartje afgelopen was. Op dit officiële sluitingsuur werd door de herbergier geen uitzondering gemaakt. Mathieu Vanbergen heeft dit avondgebeuren zelf nooit meegemaakt; niet iedereen mocht er naar toe gezien de effecten die de dans en de drank soms meebrengen.

Rond de dertiger jaren dacht men al modern te zijn met de wijkkermessen op te doeken. De spontane gulle lach van de vroege 20ste eeuw bestaat nu spijtig genoeg niet meer. Het was in de grond toch een pretentieloos vertier in een tijd van hard labeur en weinig of geen ontspanning.

NIEUWERKERKEN.

Het was Zondag 4 Juli, kermis in ons dorp, dat ongelukkiglijk in twee partijen verdeeld is : het dorp en de steenweg welke wederzijds feestelijkheden inrichten : carroussel, gansrijden, mastklimmen, enz., enz., waren door beide partijen ingericht.

Doch het toeval wilde, dat in het dorp niets te doen viel en dat de spelen op den steenweg allerbest gelukten. Dit maakte sommigen der partij van het dorp uitzinnig van spijt, en des avonds, half bedronken, zochten zij ruzie.

Het Belang van Limburg – 14 Juli 1897

Mastklimmen, rond 1860 (L. Artan)